alfa

KIVEHETŐ ASTERIX

A GYURMA LELKE

VÍZTISZTÍTÓ APRÓSÁGOK

A FRANCIA FORRADA-LOM

JADE

COWBOYOK ÉS FESTŐK

KÍSÉRTET-SEREGEK

FRÁTER GYÖRGY

ISTEN VETT EGY MARÉK SZELET

VULKÁNOK

(Boris Vallejo festménye)

1989. OKTÓBER
ÁRA: 30,— Ft

junior PM
alfa

XI. ÉVFOLYAM 5. SZÁM
Magazin tízen túliaknak

Megjelenik
minden második hónapban,
az Interpress Magazin
mellékleteként

Felelős szerkesztő:
DÁVID CSABA

Szerkesztő:
SÜLE GÁBOR

Szerkesztőség:
Budapest
II., Rózsahegy utca 3/B 1024
Telefon: 1153-883

Postacím:
Budapest, 1525, Pf. 46

INTER PRESS

Kiadja az
Interpress Kiadó, Nyomda és Reklám
Vállalat, Budapest
II., Mihályfi Ernő utca 14. 1022
Telefon: 1350-945

Felelős kiadó:
DR. POLLÁK MIKLÓS
vezérigazgató

89.0517
Athenaeum Nyomda, Budapest
rotációs mélynyomás
Felelős vezető:
SZLÁVIK ANDRÁS
vezérigazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR), Budapest XIII., Lehel u. 10/A 1900 – közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1 évre: 180,— Ft, ½ évre: 90,— Ft, egyes szám ára: 30,— Ft. Megjelenik: kéthavonként. Külföldiek részére előfizethető az Interpress Kiadó, Nyomda és Reklám Vállalatánál, 1022 Budapest, Mihályfi Ernő u. 14. Előfizetési díja: US $ 11,— egy évre, mely összeg átutalható a Magyar Nemzeti Banknál vezetett BC—401—6306—144—01 sz. számlára.

HU ISSN: 0138—9351

Laptervező grafikus:
GÁLÓCSI ÁGNES

A lapban megjelenő színes
reprodukciókat
Kresz Albert készítette

Fotók és illusztrációk: PAN (2-3; 20–21.) P.M. (14–15; 16–17; 18–19.) National Geographic és LPS (34–35.) Smithsonian (46–47.), valamint a szerkesztőség archívumából.

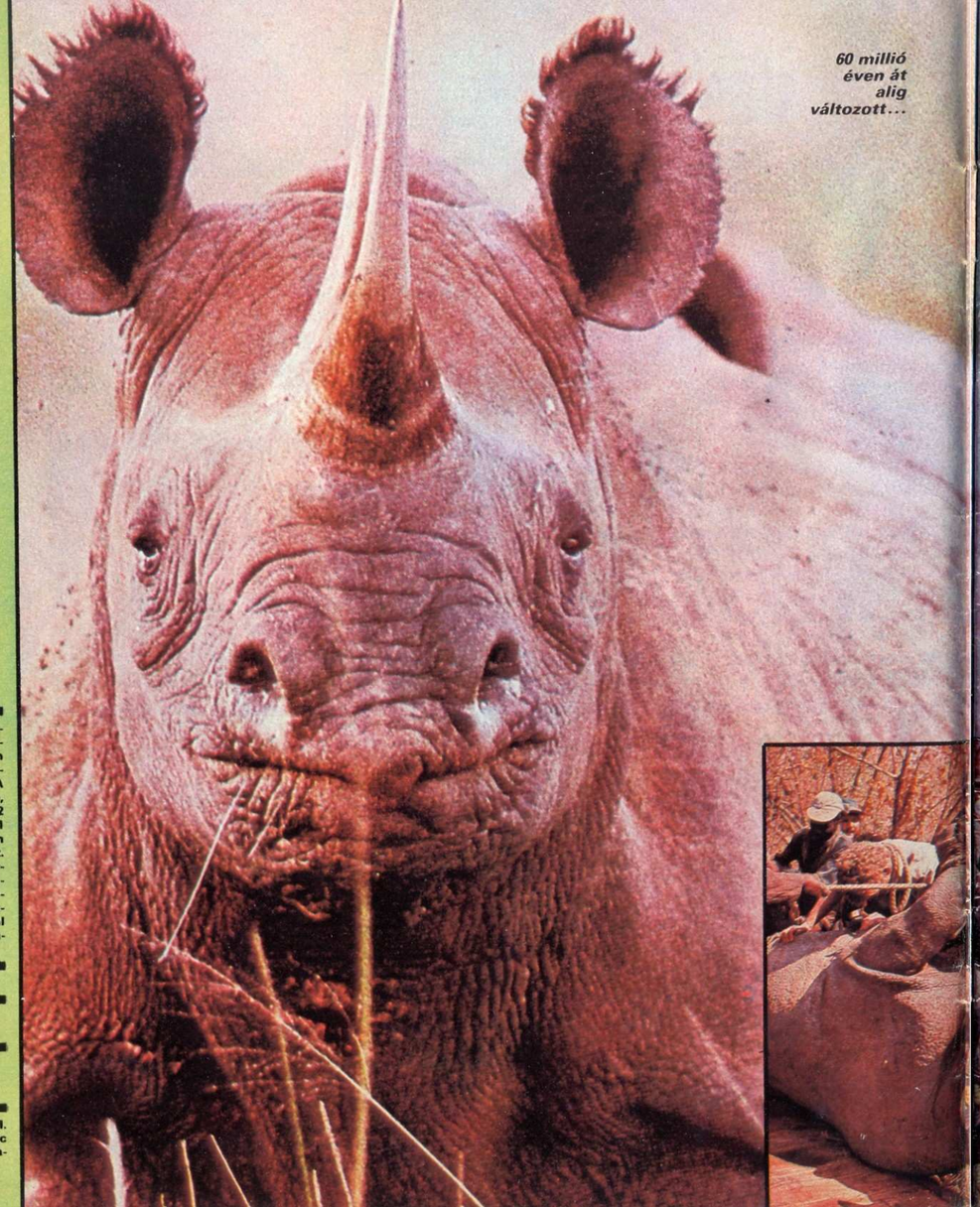

60 millió éven át alig változott...

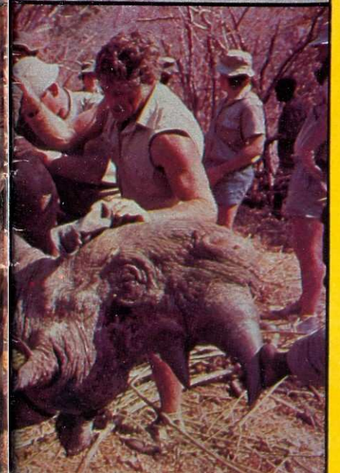

ORRSZARVÚ-SORS I.

Az örök figyelmeztetés nélkül tüzet nyitnak. A vadorzók földre vetik magukat és visszalőnek. Úgy látszik, hosszú csetepaté kezdődik, de a hirtelen támadó trópusi felhőszakadás falat emel a harcolók közé...

– Ez volt az évszak első harca – meséli Glenn Tatham, amikor később egy fiatalember holttestére bukkannak a bozótosban. Ő a tizenkilencedik áldozata annak a háborúnak, amely az orrszarvúakért folyik. Az utolsó orrszarvúakért...

Glenn Tatham a zimbabwei nemzeti park felügyelője. A vadorzók elleni harc jelszava: előbb lőni, aztán kérdezni. Furcsa, embertelen jelszó?

– Nem az embereket akarjuk megölni, hanem az állatokat megmenteni – magyarázza a főfelügyelő –, de nem engedhetjük, hogy elveszítsük embereinket, a vadőröket. Hiszen, amikor járőrbe küldjük őket, olyankor fegyveres bűnözők ellen indulnak, szervezett bűnözés ellen kell küzdenünk.

Közép-, Kelet- és Dél-Afrikában még két évtizeddel ezelőtt körülbelül hatvanötezer csúcsos szájú orrszarvú élt. Azóta a vadorzók a kilencven százalékukat kiirtották. Uganda, Csád és Szudán területén már egyetlen darab sem él. Kenyában húszezer darabból körülbelül négyszáz élte túl a mészárlást. Ezeket már elektromos kerítés mögött tartják. Az Afrikában még élő fekete orrszarvúállomány fele, körülbelül hatszáz darab a Zambézi völgyében él. A folyótól északra, Zambiában szegénység pusztít, így sok férfi számára az egyetlen lehetőség a vadorzás. Glenn Tatham és munkatársai nyugtalanul figyelik, amint északon, Zambiában szinte teljesen kiirtják a vadállatokat. Becslések szerint négyezer orrszarvút (szinte a teljes állományt) és ötvenezer elefántot mészároltak le.

A veszélyes területen befogják és nemzeti parkba szállítják az orrszarvút ellensége, a vadorzók elől

És ahogy ritkul odaát a vad, a zambiai vadorzók délen keresik a zsákmányt, Zimbabwe földjén már több mint kétezer orrszarvút mészároltak le. Csoportokban kelnek át a folyón, gyakran katonai fegyverekkel fölszerelve.

A vadőrök kezdetben nem lőttek, a helyzet egyre súlyosabb lett. A zimbabwei miniszterelnöki iroda aztán 1985-ben hallgatólagosan beleegyezett a fegyverhasználatba, később nyíltan is kiállt mellette. A túloldalon óriási felháborodás: a zimbabwei vadőrök zambiai férfiakat gyilkolnak! A hangos hullám akkor csendesedett el, amikor a zambiai kormányfő nem volt hajlandó átkozódni a fegyverhasználat miatt.

Azóta tehát folyik az „orrszarvúháború". A vadorzókat a pénz hajtja. Szegény orrszarvú túlke kilónként körülbelül 660 dollár. Némelyik országban – például Észak-Jemenben – a szarvból törmarkolatot készítenek, amelynek ára már 12 ezer dollár. De a legnagyobb piac a keletázsiai patika: láz, fejfájás és sok más betegség elleni orvosság náluk az orrszarvútülök, kilónként ezer dollárért.

Vasárnap reggel... Kinyomozták, hogy a folyó felső folyásánál vadorzóbanda lépett a parkba. Egy banda általában egy vadászból és négy-öt teherhordóból áll, a „kirándulás" néhány napig tart. Az orrszarvút könnyű megölni. A súlyosan sebesült elefánt akár egy, másfél kilométerre is elfut, mielőtt végleg összerogyik, a sebesült bivaly lesben áll, hogy eltaposa ellenségét. Az orrszarvút egyetlen tüdőlövés leteríti, és az állat harc nélkül hal meg. A vadorzónak ezután tíz perc elég, hogy lefűrészelje a tülköket és máris indul a következő áldozat után. Ha pedig nem akad nyomra, ő maga hívja az áldozatot: a rinocérosztehén nyöszörgő hangot hallat, amikor borját hívja. S ezt a hangot az ember könnyen utánozhatja. Az, hogy ez az állat ilyen kiszolgáltatott, sokakat indít arra, hogy mindenáron megvédjék. Egy vadőr, a huszonnyolc éves Mungwashu szerint:

– Az orrszarvú szeretetre méltó teremtmény. Még amikor támad, akkor is olyan, mint egy kisgyerek, aki mérgesen odavág egy tányért... Érdemes hozzátenni, hogy ez a Mungwashu két társával együtt 1987-ben saját kezűleg lőtte le egy hírhedt banda két tagját. Mitől volt ez a vadorzóbanda hírhedt? Egyetlen hónap alatt huszonkét orrszarvút mészároltak le...

A vadőrök, akikkel együtt vágtam neki a járőrözésnek, két napig eredménytelenül kutattak, ezután visszatértek a főhadiszállásra.

– Rosszul vagyok, ha emberre kell lőnöm – morog Mungwashu. – De a vadorzók csak ebből értenek.

A zimbabwei természetvédelem sokirányú. Az állatokat nem etetik, hagyják természetes életmódjukban. Az orrszarvú már csak látványosság, így hoz pénzt az államnak. Az antilop, elefánt, bivaly és oroszlán még nem sodródott a kipusztulás szélére, tehát időről időre méregdrága vadászatokat engedélyeznek ellenük. Ezt azonban szigorúan szabályozzák.

Az egyik reggel, még ottlétemkor, a folyó hullámaiból különös csomagot halásznak ki a rendőrök. Ruhák, egy vadászkés, zambiai gyártmányú gyufa, 69 töltény, két kis elefántagyar és egy orrszarvú tülke. Úgy látszik, az éjjel vadorzók akartak átkelni a Zambézin, hogy visszatérjenek Zambiába. Valami félresikerülhetett...

Ugyanazon a napon délben egy halász sebesült férfira bukkant a parton, bevitte a rendőrségre. Ott kiderült, hogy zambiai, aki elmesélte, hogy krokodil harapott a lábába, ő késsel védekezett és sikerült elmenekülnie. Nem hitték el a mesét, letartóztatták, úgy vitték kórházba. Ekkor beismerte, hogy orvvadász, orrszarvúért jött. Bíróság elé állították, hat évet kapott.

December van a Zambézi mentén, Európában közeledik a karácsony ideje. Rádión érkezik a jelentés: egy orrszarvú véres maradványaira bukkantak, mellette emberek lábnyoma. Megkezdődött az újabb ölés...

M. V.

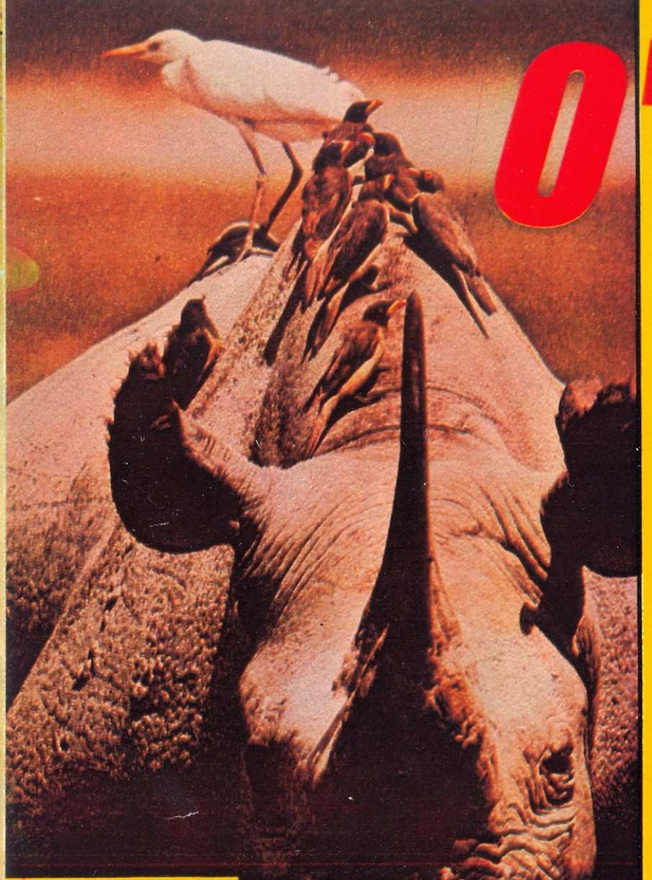

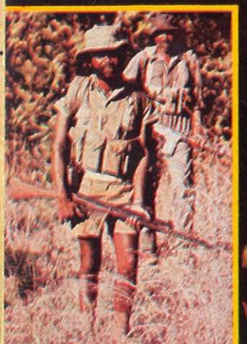

ORRSZARVÚ-SORS II.

A kalkuttai állatkert előtt már kora reggel hosszú sorok várakoznak. Üres üvegeiket orrszarvúvízelettel szeretnék megtölteni. Az állatgondozók megteszik a szükséges előkészületeket. Egyikük erős, hideg vízsugárral locsolja az állatokat. A „kezelés" eredménye rövidesen jelentkezik – az orrszarvú alá helyezett kád megtelik az óhajtott folyadékkal, amely kimérve jelentős bevételt hoz az állatkert számára.

Az indiaiak az orrszarvú vizeletét csodaszernek tartják. Szerintük mézzel és vízzel vegyítve hatásosan gyógyítja a torokgyulladást, enyhíti a köhögést és általában a fájdalmakat.

A keleti orvostudomány a legkülönfélébb nyavalyák gyógyítására ajánlja a rinocérosz bőrét, vérét, gyomrát, patáját – és mindenekelőtt a tülkét. Porrá törve vagy vízben föloldva, pirulaként vagy vastag szeletekben egyaránt keresett cikk Indiában, Malajziában, Kínában, Dél-Koreában és Japánban.

Ha netán mutatkozik is némi javulás, az egészen bizonyosan nem a tülök különleges tulajdonságainak tudható be. Egy svájci gyógyszergyár kutatói még 1982-ben laboratóriumi vizsgálatokkal bizonyították, hogy az orrszarvú tülkében lévő keratin nevű anyagnak semmiféle olyan gyógyító hatása nincs, mint amilyeneket tulajdonítanak neki.

A kutatók kijelentették: – Ezzel az erővel az ember akár saját levágott vagy lerágott körmét is lenyelheti...

Sajnos, ez a fölismerés nem sokat segített a rinocéroszokon. Az elmúlt 15 év alatt az egész világ orrszarvúállománya a negyedére csökkent.

A rinocérosz – amely a földtörténeti harmadkor, azaz mintegy 60 millió év óta alig változott – mindig is elbűvölte az embereket. Az első orrszarvú 1515-ben lépett Európa földjére, I. Mánuel, portugál király kapta ajándékba egy indiai mogultól. A király a különös állatot a királyi elefánt ellen állította ki. Az orrszarvú győzött, és továbbhajózott Itália felé. A portugál király ugyanis a pápának, X. Leónak ajándékozta. De a monumentális ajándék sohasem érkezett meg Olaszországba, mert útközben egy nagy viharban az állat ketrece megcsúszott a fedélzeten és a tengerbe zuhant.

De a szomorú sorsú orrszarvút a művészet megörökítette az utókor számára. Egy ismeretlen portugál lerajzolta, s e rajz alapján Albrecht Dürer fába metszette képét. E mű alapján aztán az orrszarvú a XVI. és a XVII. században kedvelt figurája lett a képzőművészeti alkotásoknak.

De nemsokára megjelentek a színen azok a „műgyűjtők", akik valódi orrszarvúra vágytak. Megkezdődött az orrszarvú kíméletlen vadászata, és a trófeákból számtalan gazdagon díszített ivókupa, tál és serleg készült.

A rinocérosztülök áhítatos imádata valószínűleg az állat imponáló, lenyűgöző külsejéből fakad. Az orrszarvú az elefánt után a második legnagyobb szárazföldi állat: átlagosan 3,75 méter hosszú és 1,75 méter magas, súlya pedig 2,3 tonna körül mozog.

Az ázsiában élő rinocérosznak – a szumátriai fajta kivételével – csupán kisméretű tülke van. De az afrikai orrszarvú tülke elérheti a 80 cm nagyságot is. A legnagyobb és legpompázatosabb tülköt egy Gertie nevű orrszarvú viselte a kelet-afrikai Amboseliparkban, a fején viselt veszélyes fegyver 139 centiméter volt.

Bármilyen súlyos állat is az orrszarvú és bármilyen otrombának is tűnik a mozgása, gyors tud lenni. A svájci zoológus, Rudolf Schenkel szerint könnyedén eléri a 45 km/óra sebességet. Egyetlen ellensége van: az ember.

Örökös kísérője és barátja a kukacoló seregély (nagy kép)

Zimbabwei vadőrök: először lőnek, aztán kérdeznek

KÍSÉRTET-SEREGEK

Ahol erőszakos dolgok estek... ahol ártatlan vér folyt... ahol megsértették az igazságot... ott megjelennek a kísértetek

TÁVOLI CSATATEREK

Szomorú emlékű csatatér az angliai Sedgemoor (ejtsd: szedzsmur), ahol 1685. július 6-án Monmouth herceg lázadó serege II. Jakab csapataival csapott össze. A zendülők muskétákkal, lándzsákkal és kardokkal támadtak a királyi hadsereg ágyúira. A csata közben Monmouth seregének nagy része a folyóparthoz ért, ahol az ellenség a túlsó partról ágyúkkal nyitott tüzet rájuk. A túlélők a partról kiabálták: – Gyertek át, úgy küzdjünk meg! – de a királyi csapatok továbbra is a biztonságos fedezékből lőtték őket. A lázadók szellemeit azóta gyakran látják a folyóparton kísérteni, sőt elszánt kiáltásukat is lehet hallani: – Gyertek át harcolni!

Más kísértetcsatatereken is történtek szomorú dolgok.

1746. április 16-án a skóciai Károly herceg hívei Culloden Moornál (ejtsd: kaloden mur) alulmaradtak a királyi csapatokkal szemben, akiket Cumberland hercege vezetett. A csata mészárlássá fajult. Sebesült és foglyul ejtett skótokat gyilkoltak le hidegvérrel Cumberland parancsára.

A holtakat egy – még ma is létező – nagy domb alá temették. Többen látni vélték azóta is egy skót harcos árnyalakját, amint szomorúan áll az egyik halom mellett. Culloden Moorra a végtelen szomorúság a jellemző. A tömegmészárlás helyszínére látogatókon gyakorta búskomorság vesz erőt.

Még szokatlanabb az edgehilli (ejtsd: edzshil) csatamező kísértetei. Azért van ez, mert hosszú ideig még élő emberek szellemeit is látták ezen a helyen. 1642. október 24-én dúlt itt az angol polgárháború nagy csatája I. Károly király és a parlament hadserege közt. A küzdelem utáni karácsonyestén a helybéli pásztorok szellemkatonákat láttak egymással harcolni az égen. A dolog hírére Károly király megbízta néhány tisztjét, járjon utána az igazságnak. A megbízottak saját szemükkel látták, amint a katonák az égbolton harcolnak. A szemben álló seregek zászlóit tisztán meg lehetett különböztetni. Elképedve ismertek fel olyan embereket is, akik részt vettek ugyan a csatában, de tudomásuk szerint kiváló egészségnek örvendtek.

Hasonló esett meg 1815-ben Belgiumban, a napóleoni háború végét jelentő waterlooi csata után néhány nappal. Gyalogság, lovasság, tüzérség jelent meg az égen.

Hogy mindez igaz-e vagy sem, azt Európa e sokat szenvedett szegletéből bizony nehéz megítélni. A magyarság gyilkos csatákat, súlyos tragédiákat élt át történelme során, ám a muhi vagy a mohácsi csatamező fölött nem látunk szellemeket kísérteni. Miért?

KÍSÉRTET-SEREGEK

MAGÁNKÍSÉRTET

Egy úr meggazdagodván régi, gyermekkori álmát valósította meg: Krakkóhoz közel megvásárolt egy régi, nemesi udvarházat, és családjával beköltözött. Gyönyörű park vette körül az épületet, jól érezte magát az egész család. Csak azt nem tudták, miért volt olyan kicsi a vételár, miért nem találkozhattak soha az egykori tulajdonossal, aki csak ügyvédjén át intézte az ősi családi fészek eladását.

A környékbeli lakosok minden kérdésre kitérő választ adtak, még aki beszédbe is elegyedett az új lakókkal, az is csak a vállát vonogatta, ha az udvarház múltja felől érdeklődtek.

– Majd meglátják... – csak ennyi volt a válasz.

Így is történt: a család ebédnél ült, s éppen a novemberi felkelésről beszélgettek. Az idősebbik fiú ugyanis ezt tanulta történelemből, s nagyon szívesen hallgatták, hogyisne...! Hiszen lengyelek lévén, maguk is pontosan akarták tudni, mi történt nagyapáik idejében, 1831-ben, vagyis a novemberi felkelés idején. Az idősebb fiú éppen azt mesélte, mi mindent olvasott a felkelés híresebb csatáiról, amikor a Paszkievics tábornok vezette orosz túlerővel szemben a végsőkig védekeztek a lengyel csapatok... azaz mesélte volna, de amikor idáig ért, az ebédlőasztal fehér abroszán piros folt jelent meg. Döbbenten néztek egymásra, a döbbenet rémületté változott, amikor észrevették, hogy a piros folt honnan ered: vér csorgott a plafonból... A nevelőnő, Emília asszony természetesen fölvisított és elájult.

A családfő kiadta a parancsot, hogy mélyen hallgassanak arról, ami történt. Az ebédlőasztalt máshová állították, a mennyezeten pedig nyoma sem volt semminek. Múltak a hetek, lassanként mindenki megnyugodott, csak Emília, a nevelőnő pillantott néha-rémülten a mennyezetre, az okos házitanító Mieczysław Siarski pedig gyanakodva. Egy alkalommal fel is lopózott a padlásra, körülnézett, de az égvilágon semmit sem talált. Nem is történt semmi... egészen addig, míg valamilyen oknál fogva egy vacsora alkalmával ismét szóba került a novemberi felkelés. Márpedig hogyisne került volna szóba! Úgy emlegették azt az időszakot, s annyit meséltek mindarról, ami akkor történt, akár nálunk, Magyarországon a negyvennyolcas szabadságharc dolgait!

A szörnyűséges eset megismétlődött. Ki sikoltott, ki elájult, ki pedig – racionálisabb lévén – fáklyát és kardot fogott s rohant a padlásra, megnézni, mi van ott. A padláson pedig egy nyöszörgő ember hevert, aki – miután még több világot hoztak s megközelítették a helyet – el is tűnt.

A ház ura ismételten csak megtiltotta, hogy szót ejtsenek az épület szörnyű titkáról, de... kell-e mondanunk?... a hír mégiscsak terjedt. Akiket eladdig vendégségbe hívtak, elmaradtak, a környékbeliek pedig szent borzadállyal pillantottak a „rémséges házra", sőt egyre nyíltabban „véres udvarház" néven emlegették. A családfő hívatta ügyvédét, és meghagyta neki, hogy keressen a házra vevőt, bármilyen kicsi összegért is, maga pedig új otthon után kezdett kutatni. Pokollá vált a család élete. Rettegtek az ebéd közeledtétől, összeszorult a gyomruk, ha esteledvén vacsorához kellett ülniük. Márpedig hiába vitték újabb és újabb szobákba az asztalt, ha bizonyos témákra terelődött a szó, megindult a vérzés... Kutattak aztán a ház egykori ura után is, hiába. Az egykor jó nevű nemesi család kihalt, a legutolsó Nastaniecki pedig, aki itt lakott, úgy mesélik, Szentpétervárra költözött. Meséltek róla sokfélét, még olyat is, hogy fiatal korában nagy mulatozó volt, mások meg azt suttogták, igen jóba keveredett azokkal a cári tisztekkel, akik a környéken a felkelő seregek ellen harcoltak.

A rémületes titokra nem derült fény, a ház lakói pedig elunták a félelmet, elköltöztek. Amikor a bútorokkal rakott utolsó kocsi is kigördült a kapun, a legidősebb fiú és házitanítója, Siarski úr még egy búcsúpillantást vetett a különös udvarházra, amikor lerongyolódott, görnyedt férfi jelent meg a kerítés mellett.

– Elköltöznek, uraimék? El, tudom, jól is teszik – bólogatott az öreg, választ sem várva. Nézte a házat, lassan feléje lépegetett, útközben pedig félig a bámuló férfiaknak, félig önmagának morgott mindenfélét.

– A padláson feküdt sebesülten... a bátyám. A csapata pedig az erdő szélén táborozott. Akkor jött a tábornok és azt kérdezte, tudom-e, hol járnak a felkelők? Meg hogy hol a bátyám, a parancsnokuk? Mert ha megmondom, enyém a birtok, minden, ha nem, bátyámmal együtt engem is jószágvesztésre ítél a cár...

Vállat vont és továbbment volna, ha Siarski úr, a házitanító oda nem lép hozzá.

– Tehát Nastaniecki úrhoz van szerencsém?

– Igen! Hát aztán? – villant rá a rozzant öreg, s egy pillanatra meglátszott benne az egykori, gőgös nemesúr.

– Ön tehát elmondta az orosz tábornoknak, hol rejtőzik a felkelők csapata, és azt is, hogy a padláson hever parancsnokuk, az ön bátyja, méghozzá sebesülten!

– Elmondtam... Mit mondtam? Mi köze hozzá? Honnan tudja? – zavarodottan kapkodta a szavakat.

– Olvastam – szólt szomorúan a házitanító. – Itt, a közeli erdőkben váratlanul körülzártak egy kimerült századot, és az utolsó emberig lekaszabolták őket. A parancsnokuk pedig, Nastaniecki úr Szibériába került.

– Nem igaz! – villant váratlanul és keményen a rozzant öreg. – Nem hurcolták sehova! Még akkor, ott, a padláson... – elakadt a hangja, néhányszor mélyet sóhajtott és ismét büszkévé vált a tekintete. – De ehhez magának semmi köze! Ez nem hadtörténet! Ez az én magánkísértetem...

Azzal – egyes szemtanúk elbeszélése szerint – bebotorkált a véres udvarházba, ahonnan soha többé nem jött elő. Az egyre jobban omladozó házat még évtizedeken át mutogatták, s a félősebbje, ha arrafelé vitt az útja, keresztet vetett. Aztán a második világháború elején egy bombatámadás után nyoma sem maradt a hírhedt, düledező épületnek...

Lásd még a 28. oldalt!

© DARGAUD EDITEUR. PARIS, 1961. BY GOSCINNY ET UDERZO

Írta: Goscinny
Rajzolta: Uderzo
Fordította: Timár György

Asterix ÉS AZ ÜST

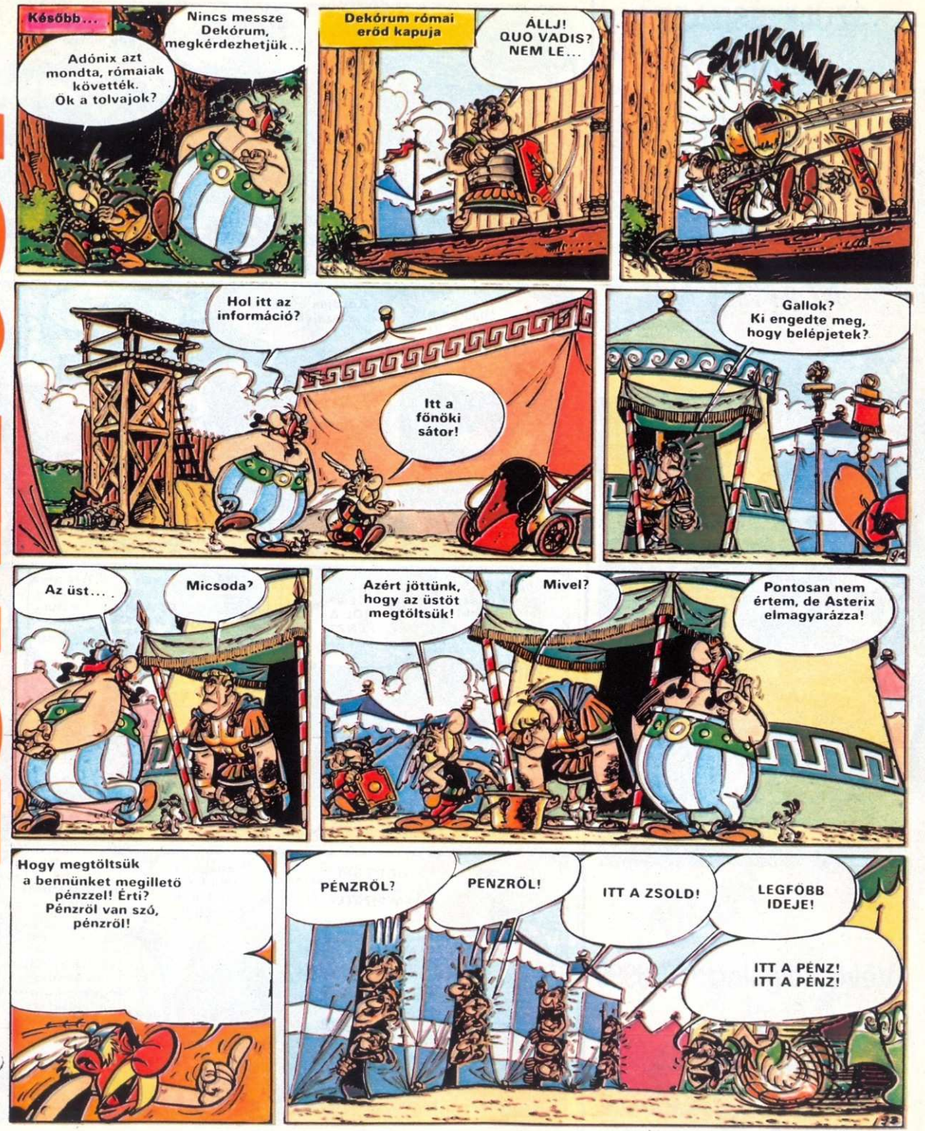

SZÜLETÉSNAPRA,
NÉVNAPRA,
MINDEN
ALKALOMRA
CSODÁS DOLGOK
AZ ÁPISZNÁL!

Vevőszolgálat: 117-9999

Ápisz

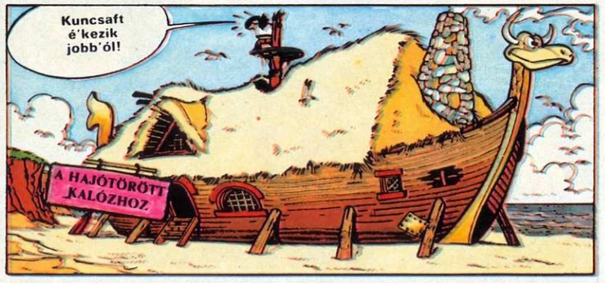

KIADÓ AJÁNLATA

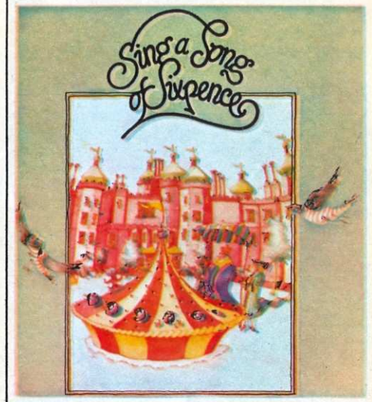

MÁR MEGJELENT

az eredeti ángol gyermekverseket, énekeket és mondókákat tartalmazó kötet.
Ára: 160,– Ft
A kötethez kazettamelléklet is készült. Ára: 219,– Ft
Kapható a könyvesboltokban.

Idő és számítás

Utánozunk, tudatosan, meggondoltan. Egy történettudományi szakfolyóiratot, a Históriát utánozzuk. A História tavaszi számában rövid írásban közölte a szerkesztőség, hogy az eddigi szokástól eltérően nem „i. e." és „i. sz." jelölést alkalmaz. Ezeknek a rövidítéseknek, tudjuk, az a jelentése, hogy valami időszámításunk kezdete előtt vagy az után történt. De melyik időszámítás előtt vagy után? Hiszen a világon többféle időszámítási rendszer van.

Meg aztán, mi az, hogy „időszámításunk", meg annak a „kezdete"? Ezt is tudjuk, megtanultuk: Jézus Krisztus születésétől számítjuk az éveket az európai kultúrkörben. A világon mindenütt ezt így jelölik: Krisztus előtt és Krisztus után. Kr. e. és Kr. u. Kivételt csak néhány európai szocialista állam tesz (köztük Magyarország), bizonyosan azért, nehogy valaki valakit vallásossággal vádolhasson. Pedig hát, ennek semmi köze a valláshoz. Jézus Krisztus történelmi személy, a Kr. e. és Kr. u. jelölés pedig évszázados, bevett hagyomány, így ír az angol ateista történész és az olasz kommunista számtantanár.

És jelen számától kezdve ezt, a hagyományos – és értelmes – jelölést használja az Alfa is.

A szerkesztőség

Folytatás a 39. oldalon

A GYURMA LELKE

– Idegtépő dolog egy gyurmafilm leforgatása, de mindig felszabadultan nevetünk az elkészült film egy-egy jól sikerült poénján – magyarázza Will Vinton, az amerikai gyurmafilm „atyja", aki tizennégy évet áldozott arra, hogy tökéletessé tegye a technikát. „Gyermekei" a mára hihetetlen népszerűségnek örvendő Mazsolák gyorsan belopták magukat az amerikai gyerekek szívébe.

Mindannyian jól ismerjük Augusztát vagy Sebaj Tóbiást, a kiváló animátor, Varga Csaba gyurmafilm-figuráit. Most bemutatkoznak távoli testvéreik Amerikából...

Kész jelenet, háttérrel... kezdődhet a felvétel: egy kocka...

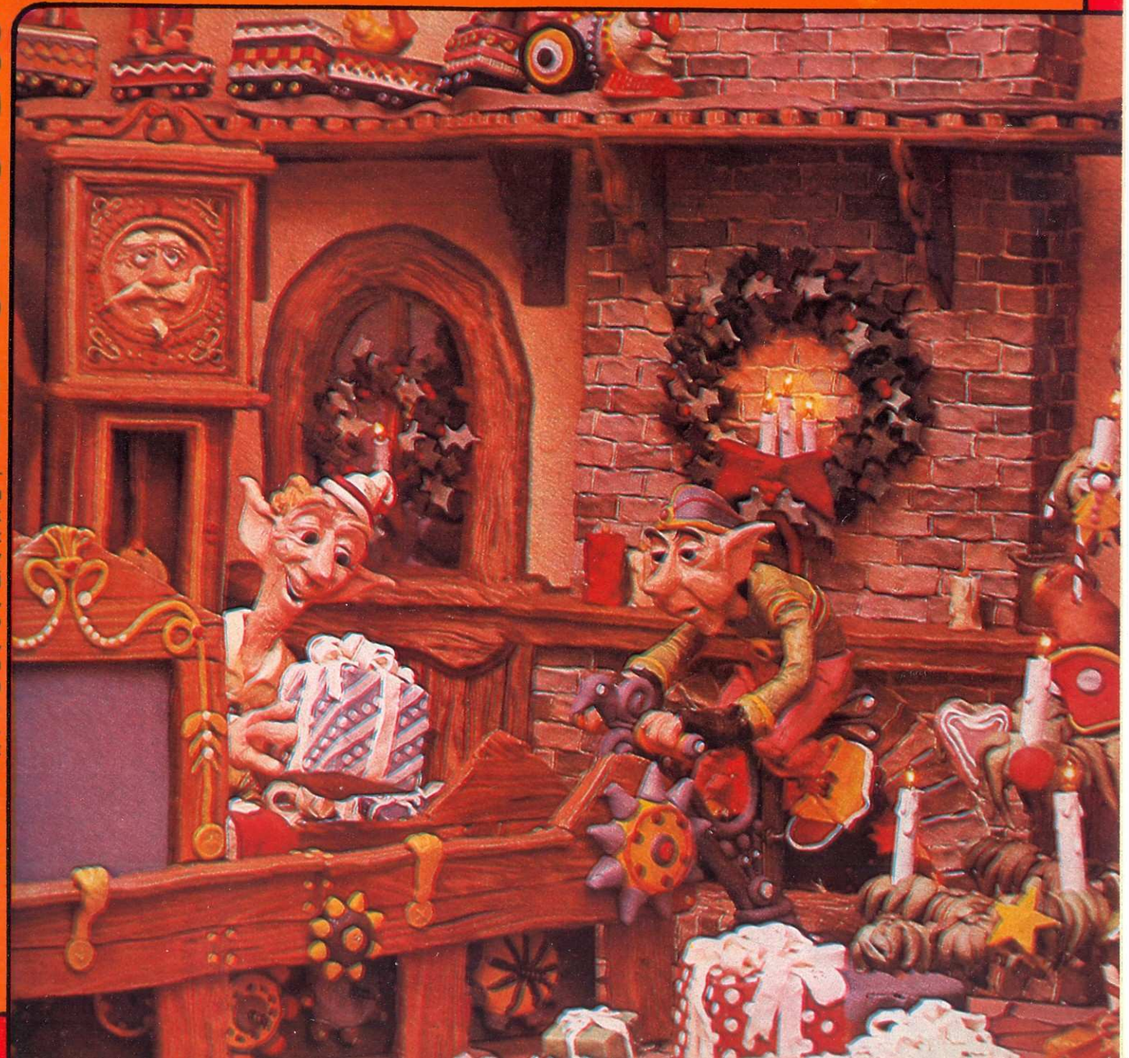

A Mazsolák persze csak nagyon távoli rokonai Augusztának és Sebaj Tóbiásnak, mert egészen más módszerrel készülnek: nekik szilárd fémgerincük van, ezért nem is képesek olyan meghökkentő alakváltoztatásra, mint magyar kollégáik. Vinton az előre elkészített fémvázra viszi föl a gyurmát, amit aztán a rugalmas drót vagy a forgó csipő-, térd- és bokaízületek mozgatnak meg. Varga Csaba nem használ ilyen vázat, ezért jóval többet kínlódik is egy-egy mozdulat kivitelezésével. Ugyanis valóban „idegtépő dolog", ahogy Vinton mondja, egy animációs film elkészítése. És teljesen mindegy, hogy rajzfilmről, bábfilmről vagy pixillációs technikával csinált „emberfilmről" van szó (az utóbbi azt jelenti, hogy ugyan emberek a film szereplői, de a hatás olyan, mintha furcsán, torzan mozgó bábukat nézne az ember a filmvásznon).

A mozdulattervező kipróbálja az új fémváz lehetőségeit...

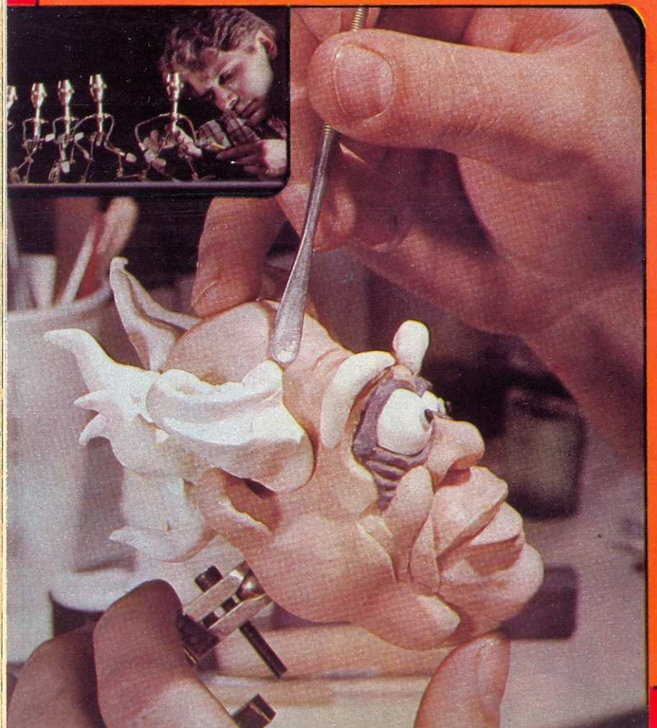

Az animációs film életet lehel holt tárgyakba (animus latinul annyit tesz: lélek). Képzeljük el, hogy minden egyes apró mozdulatot vagy egy széles taglejtés különböző szakaszait külön-külön kell lefényképezni. Ha azt látjuk, hogy egy gyurmafigura csupán sétál s közben elmosolyodik, ez alig egy-két másodperc, mégis hihetetlenül bonyolult munka van mögötte. A figura egy kicsit fölemeli a lábát, puff, elsütjük a kamerát, tovább emeli a lábát s közben megjelenik a szája szegletében a mosoly kezdete, puff, újból exponálunk, már egészen fenn a láb, a mosoly szélesedni kezd, újabb exponálás, a láb indul lefelé, a figura teli szájból röhög, utolsó előtti exponálás, a láb ismét a földön, a mosoly lassan halványul... Még leírni is sok. Nemhogy a valóságban megcsinálni.

– Egyetlen fáziskép beállítása olykor órákat vesz igénybe – veszi át a szót ismét az amerikai Vinton. – Gyakran előfordul, hogy öt hétig dolgozik az egész stáb a kész film harminc másodpercén, amit aztán lehet, hogy a végén ki is vágunk. Jó, mi? De megéri a fáradság, mert az ember tudja: a munkája a szó szoros értelmében teremtés. Életet lehelünk a holt bábukra, akik aztán úgy néznek ránk, mint az Istenre.

A figuratervező kialakítja az arcot: legyen füle, orra, szeme, ráncai, de mozogni, nevetni, bosszankodni is tudjon s közben mégis mindig ugyanaz az arc legyen, szaknyelven: „maradjon a figurában"

Az emberi szem egyik tulajdonságát „tehetetlenségnek" nevezik. Ez azt jelenti, hogy bizonyos határokon túl nem képes szemünk a fény változásait követni. Ahhoz, hogy egy lámpa villódzását lássuk, ennek a villódzásnak másodpercenként bizonyos szám alatt kell maradnia. Mint tudjuk, erre alapul a mozgófilm: másodpercenként huszonnégy állókép váltogatja egymást, szemünk pedig az említett tehetetlenség folytán ezt folyamatos mozgásnak látja.

Ez a felismerés az animációs film kezdete: ha a folyamatos mozgást huszonnégy állóképpé bonthatjuk szét, akkor nyilvánvaló, hogy huszonnégy, külön-külön elkészített állóképből folyamatos mozgást kaphatunk. Az „idegölő munka" egyaránt érvényes a báb- (illetőleg gyurma-) filmekre, vagy a rajzolt, vagy bármilyen más technikával készült képekre. Ahhoz, hogy egy percnyi rajzfilmet kapjunk, pontosan 1440 rajzot kell elkészítenünk... illetőleg többet, mert az ilyen munkáknál mindig „rászámítanak". A bábfilmekhez megfelelő méretű díszlet is készül, s az egyenként beállított mozdulatokon kívül még arra is külön gondot kell fordítani, hogy például a világítás mindig ugyanolyan legyen.

Ha egyik kockáról a másikra túl nagyot „mozdul" a bábu, szakaszosnak, töredezettnek látjuk a kész filmen a mozgást. Ha viszont túlságosan finom, egyenletes, akkor esetleg unalmassá válik, hiszen a bábfilmben nem az az érdekes, hogy ugyanúgy mozogjanak az alakok, akár a „valódi ember". De ezek már a szakma finomságai közé tartoznak...

Harminc éve... a Balaton homokos partjáról befutottunk a bokáig vagy térdig érő vízbe, és a nádas szúrós növényei között az átlátszó vízben követtük a kagylók által húzott csíkokat egészen addig, amíg meg nem találtuk a kagylót. Ma már csak a kikövezett strand lépcsőjén tudunk bemenni a szürkés, átlátszatlan vízbe...

Egyre nagyobb kincs a tiszta víz. Folyóink, tavaink, sőt a tengerek is egyre szennyezettebbek, sokszor a föld mélyéről fakadó források vizét sem lehet meginni. S egyre nagyobb a vízigény. Az ivásón, főzésen, tisztálkodáson kívül rengeteg vizet használ el az ipar, a mezőgazdaság. Tudunk-e valamit tenni, hogy az egyre értékesebb tisztavíz-készletet megőrizzük? Van-e olyan folyamat a természetben, amely a szennyezett vizeket tisztítja?

Az első kérdésre látszólag könnyű a válasz. Nem kell tovább szennyezni a vizeket és megmaradnak a tisztavíz-készletek. Természetesen hosszú távon ezt a célt kell kitűznünk, de ha végignézzük, mi minden szennyezi a vizeket, akkor nem is olyan könnyű ezt megoldani. A háztartási szennyvizek csatornákon, kivezetőkön keresztül a folyókba ömlenek. Ahol nincs csatornázás, ott a talajvizeket szennyezzük el. Az ipari szennyvizek ennél is károsabbak, mert nehezen vagy egyáltalán nem lebontható anyagokat tartalmaznak. Az is igaz viszont, hogy ezeket a szennyvizeket nagy részben tisztítják Magyarországon. Hogy a tisztítás hatékonysága megfelelő-e az más kérdés. Viszont a mezőgazdasági szennyvizeket egyáltalán nem tudják tisztítani, s így a rovarirtók, gyomirtó szerek, permetlé végül mindig a talajba mosódik be, vagy a folyókba, tavakba kerül. Erre egyetlen megoldás kínálkozik. A túlzott műtrágyázás, permetezés helyett fokozatosan át kell térni a vegyszermentes biokertészetre. Ez átmenetileg csökkenteni fogja a terméstlagot, de hosszú távon a kártevők természetes ellenségei fognak elszaporodni, a megbolygatott természetes egyensúly helyreáll.

A háztartási szennyvizekkel más a helyzet. A szennyezés nagy része szerves anyag, amely a vizekben természetes úton is képes lebomlani a víz öntisztuló képessége révén. Ez a folyamat a természetes vizekben szinte mindenhol lejátszódik, a gyors vizű folyókban nagyobb hatékonysággal, mint az állóvizű tavakban vagy a pangó pocsolyákban, mocsarakban. Ha a szerves anyag nem túlságosan sok, akkor a természet maga megbirkózik a feladattal. Ha nagyon nagy mennyiségű szerves anyag kerül a vízbe, akkor az embernek kell segítenie különféle szennyvíztisztító berendezésekkel. Különösen a nagyvárosoknál fontos, hogy legalább a nagyobb törmelékeket mechanikai módon kiszűrjék, vagy ahol lehet, biológiai szennyvíztisztítást alkalmazzanak. Ez leegyszerűsítve azt jelenti, hogy baktériumtartalmú iszapon keresztülvezetik a szennyvizet, és a baktériumok segítik az oxidálódást, a lebomlást. A meglehetősen költséges módszert ott kell alkalmazni, ahol mesterségesen avatkozunk a természet folyamataiba, például azokon a helyeken, ahol gyors vizű folyók sebességét lassítjuk, gátakkal elrekesztjük, és tározókat építünk. Felmerül a jogos kérdés, hogy például vízi erőművek építésénél vajon a nyert energia fedezi-e a természetes folyamatokba való beavatkozás költségeit is? Inkább hagyjuk a természetet dolgozni!

A vizek természetes tisztulásában sokféle apró vízi szervezetnek van szerepe. A szabad szemmel láthatatlan vagy alig látható apróságokat a mikroszkóp felfedezője, Leeuwenhoek nevezte el kerekesférgeknek. A mikroszkóp lencséje alatt kerekek örvénylő foltját látta a tudós, a fogaskerekekhez hasonló, tüneményesen gyorsan pörgő állatfejeket. Bárhonnan származott is a vízcsepp, tóból, folyóból, patakból, mocsárból vagy pocsolyából, Leeuwenhoek megfigyelte benne az apró lényeket. Természetesen nemcsak a kerekesférgek, hanem néhány apró rák, többféle alga, baktériumok, vízi csigák is játszhatnak szerepet a víztisztulásban, de a mindenhol jelen lévő kerekesférgeknek kiemelt szerepük van. Amit Leeuwenhoek keréknek látott, az nem más, mint egy vagy több csillókoszorú, amely az állat fején, általában a szájnyílás körül helyezkedik el. Az állatkák mozgásában is lehet szerepük, de fő feladatuk a vízben lévő szerves anyagok, törmelékek, bomló szervezetek maradványainak csapdába ejtése. A kerekesférgek ezekkel az ap-

Folytatás a 43. oldalon

MANGEL GYÖNGYEI

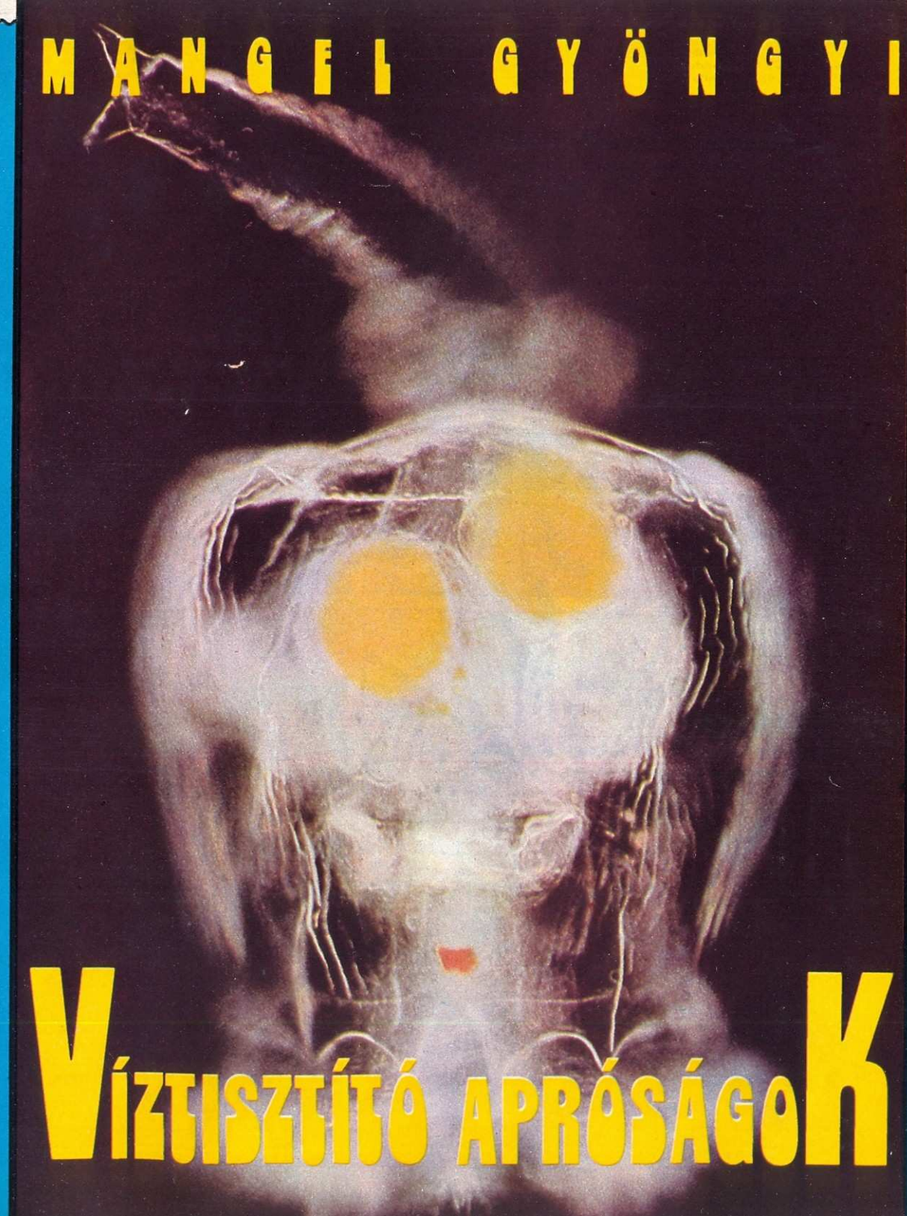

VÍZTISZTÍTÓ APRÓSÁGOK

A FRANCIA FORRADALOM

Fordította: Péntek Csilla
Copyright Librairie Larousse, 1983

Írta: Pierre Castex, Roger Lécureux
Rajzolta: José Bielsa, Milo Manara, Enric Sió

MOST VÁSÁROLJ A SZOCIALISTA ORSZÁGOK BÉLYEGEIBŐL, MEGLEPETÉSBEN RÉSZESÜLSZ!

Címünk: MAGYAR FILATÉLIA VÁLLALAT 1373. Pf. 600

MEGRENDELŐLAP

MEGRENDELEM a szocialista országok bélyegeiből az alábbi összeállításokat.

Mennyiség:

50,– Ft-ért .....
100,– Ft-ért .....
200,– Ft-ért .....
Megrendelő neve: ...
.....
Pontos cím: .....
.....
Irányítószám: .....
Utánvéttel szállítunk!

A győztes hatalom megtorol... Nem arról van szó, hogy az elkövetett bűn büntetést von maga után, hiszen bűnről szó sincs. Más a lényeg: megtorolni a szabad gondolatot, a tisztességes cselekvést. „Elvenni a kedvüket" attól, hogy másként gondolkozzanak, mint ahogyan a BIRODALOM megkívánja. Elrettenteni... „Példát mutatni": ha nem úgy táncoltok, ahogyan az IDEGEN HATALOM kívánja, akkor veletek is így elbánunk...

CSORBA LÁSZLÓ:

AZ ARADI TIZENHÁROM

140 éve történt. Véget értek a dicsőséges csaták, utolsót dörrentek Bem apó ágyúi, kardjukat törték a huszárok a világosi mezőn, a fegyverletétel keserű ceremóniáján. A honvédsereget, amely a márciusi forradalomért, egy szebb, igazságosabb Magyarországért vívott önvédelmi háborút, leverték. Aki akart s tudott, külföldre menekült. Aki pedig bízott az ígéretekben, a győztesek józan eszében, megadta magát az orosz cár tábornokainak. Ez a bizalom nem volt ugyan teljesen alaptalan, de keserű csalódás lett a vége...

Az osztrák fővezér, Jakob von Haynau, miután átvette s Aradra vitette a foglyokat, úgy döntött, hogy gyorsított hadbírósági eljárással elítélteti s a nevezetes, második bécsi forradalom évfordulóján, október 6-án kivégezteti a magyar honvédsereg tizenhárom vezetőjét. A bírósági komédia hamar lezajlott. Azon a végső, kora őszi reggelen illúzió, önáltatás nélkül néztek szembe sorsukkal az elítéltek. A szabályzat előírásai szerint papokat rendeltek melléjük. Mint az egyik szerzetes írja: „Az éj néma csendjében a Maros hídján keresztülmenve a vár kapujához eljutánk, hol jeladásunkra a várkapu szárnyait lassanként sarkaikban csikorogni hallánk; s midőn azokat egészen föltárva láttuk magunk előtt, a várparancsnoktól minap nyert engedélyünket előmutatva szabad bemenet engedtetett...
Mily lélekéberséggel s mily példásan végzék mindnyájan ájtatosságukat, ha láttad volna, kegyes olvasó! magad is megindulva velünk együtt könnyeztél volna. Így kibékülve Istenünkkel, reggelit hozattak a várbeli foglártól, mit elköltve készültek a gyalázatos, de reájuk nézve a történet lapjain dicső halálra."
Először a „por és ólom által" kivégzendő – tehát agyonlövetésre ítélt – négy mártírt vitték ki az északi várfal sáncárkába. Schweidel József, a pákozdi csata egyik hőse s a

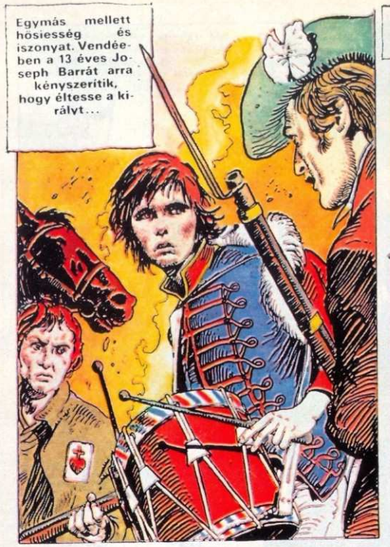

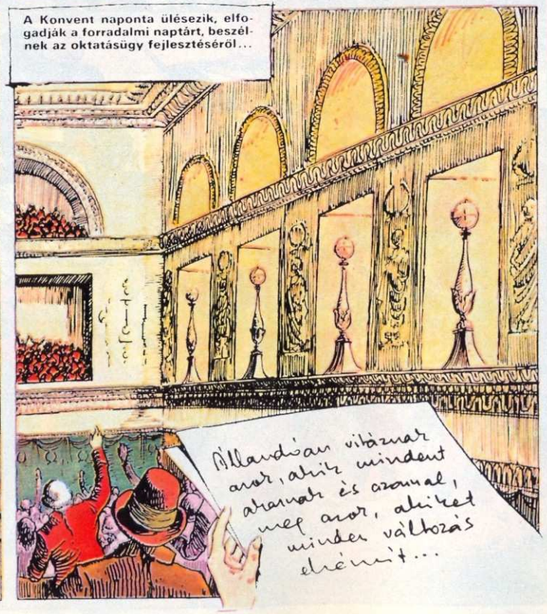

AZ ARADI TIZENHÁROM

szerb felkelők ellen vitézkedő Kiss Ernő azért részesült ebben a kegyben, mert nem harcoló csapatok élén esett fogságba. A rettenthetetlen huszártábornok, Dessewffy Arisztid és a jeles csapatvezér Lázár Vilmos pedig azért, mert nem orosz, hanem osztrák csapatok előtt tette le a fegyvert. Az imént idézett krónikás így folytatja:

„Schweidel kezében feszületet tartva így szólt lelki vigasztalójához: »Tisztelendő úr! Íme itt ezen feszület, melyet mindenkor, még a harcok zajában is magammal hordoztam, kérem, adja át fiamnak – de azonnal visszavevé, mondván – Kezem között akarom tartani, úgy vele meghalni, s miután meghaltam, ne irtózzék kezeimből kivenni s fiamnak átadni.« Ez utolsó kívánsága a lelkes hazafinak teljesült is, mert a jó fiú, a hazájáért hősiesen küzdő kapitány, atyja vérével befecskendezett feszületet kapott emlékül.

...Most, szemeik be lévén kötve, térdelve várták a bizonyos halált. Rögtön elébük lépett tizenkét gyalog katona töltött fegyverrel – egyre-egyre három volt számítva – s midőn célzó állásba helyezték magukat, mi pár lépésnyire oldalvást félrevonultunk. Erre a parancsnok kardjával jelt adott, melyre tizenkét fegyver egyszerre durrant; a fegyverek e durranására hárman rögtön élettelenül dűltek el. Kiss Ernő mozdulatlanul térdelve maradt, mert csak vállát fúrta keresztül egy golyó, elébe állott tehát három gyalog közkatona, s elsütve fegyvereiket, ezek olták ki életét."

Amikor a kivégzőosztag a papokkal visszatért, elővezették a kötél általi kivégzésre ítélt honvédtábornokokat.

„...így a második gyászmenet is kezdetét vevé; megindultunk mi a nyolccal gyalog, a kilencedikkel pedig, a lába törött nagy hőssel, Damjanichcsal úgyszólván szemethordó kocsin a görögkeleti vallású óaradi lelkész ünnepélyesen, egyházi palástban; haladtunk lassú léptekben, most már ellenkező irányban, tudniillik a vár fő-, azaz Arad felé néző kapujának tartánk... Közeledtünk a kitűzött helyhez, s én, megvallom, érzékenyen könnyeztem. Nagysándor ezt észrevevé, hozzám fordult s így szólt: »Tegnap ön vigasztalt engem s most sír.« De ekkor már majd az oszlopok előtt állánk, mire a katonaság sorfalat képezett, s mi a közepét foglalánk el, végezve ki-ki társával imáját. Ekkor jött hozzánk Leiningen, s noha ágostai vallású volt, így szólt: Imádkozzunk, tisztelendő urak, együtt, hisz mindnyájan keresztények, mindnyájan egy atyának gyermekei vagyunk. Tettük is egy szívvel-lélekkel. Erre következett az ítélet föl-

AZ ARADI TIZENHÁROM

olvasása s kezdetét vette a vérfagylaló működés."

Elsőnek Poeltenberg Ernőhöz, a kedélyes bécsi fiatalemberhez, jeles hadosztályparancsnokhoz lépett a bakó, majd sorra Török Ignác, a komáromi várat megtartó kiváló hadmérnök, Láhner György, a fegyver- és lőszergyártás zseniális megszervezője és irányítója, negyedikként pedig Knézić Károly, a vakmerő horvát határőrtiszt követte őt az örök úton. A Buda várfalára elsők között feljutó huszártábornok, Nagysándor József így kiáltott utolsó leheletével: Éljen a haza! A német birodalomi gróf, Leiningen-Westerburg Károly becsületére kényesen cáfolta utolsó szavaival, hogy fogoly osztrák tiszteket lövetett volna agyon a budai ostrom idején. Utána az utolsó hadügyminiszter, kiváló csapatvezér – egy pozsonyi német vendéglős fia – Aulich Lajos lépett a bitó alá. Damjanich János, a szerb származású hősök hőse, a katonák szemében legnépszerűbb tábornok volt a következő. A vértanúk híres nótája is vele foglalkozik a legtöbbet, egy Baranya megyei öreg pásztor pedig arra a kérdésre, hogy tudja-e ki volt Damjanich, így válaszolt: „Damjanich? Az a tizenhárom vértanú vót!" Az eddig is idézett szerzetes-krónikás így folytatja, miután Damjanich híres szavait idézi: „Azt gondoltam már, hogy én leszek az utolsó, holott a harcban mindenütt én voltam az első."

„Amidőn a nehéz és terhes járásban segélyére akaránk lenni, mondá: »Hagyják el, úgysem soká van szükségem a lábamra« de ekkor már a bitófa alatt állott, s amint a hóhér nyakára tevé a kötelet, egész lélekjelenléttel rögtön figyelmeztette: »Ügyeljen, vigyázzon a szakállamra, hogy rendesen maradjon, mert mindig kedves volt előttem.« ... Gróf Vécsey Károly volt az utolsó, ki nyolc elvbarátja végvonaglásának szemtanúja vala... Tőle már csak mi – mert társai már őt megelőzték – veheténk érzékeny búcsút..."

A holttestek sorsa külön regény. Kiss Ernő a németelemeri templomban (Jugoszlávia), Dessewffy Arisztid pedig a margonyai családi sírboltban (Csehszlovákia) alussza örök álmát. A többiek – különféle viszontagságok után – ma is az egykori vesztőhely közelében, egy gúla alakú emlékmű kriptájában nyugosznak. Tetteik, végső helytállásuk a történelmileg kialakult közösség, a magyar nemzet öntudatának részét alkotja. Az aradi vértanúkhoz hozzátartozik (így is mondhatnánk: hozzánk tartozik), hogy az unokák áldó imádság mellett mondják el szent neveiket.

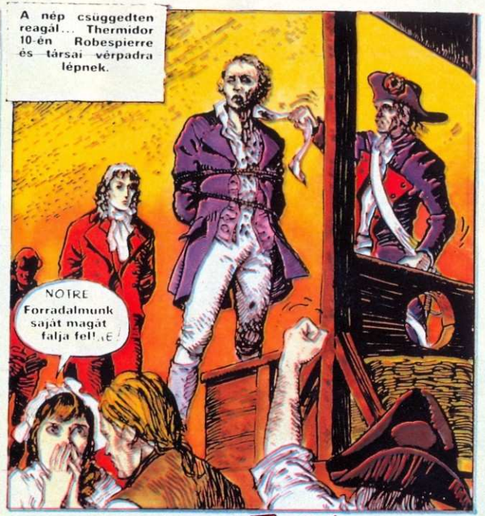

Folytatás a 30. oldalon

Mindössze 11,5 centi a finoman megmunkált jade lófej

JADE

Írjunk hasonlatot Shakespeare mintájára! Ő így fogalmazott: Az vagy nekem, mi testnek a kenyér... És ha ezt mondanánk: Az vagy nekem, mi kínainak a jade...? Merthogy kínainak a jade az aranynál is drágább.

Mindenki tudja, hogy az arany drága, a gyémánt még az aranynál is drágább. De hogy egy áttetsző, almazöld féldrágakő ára állandóan az aranyé fölött legyen, azt szinte senki sem tudja. A burmai jadeitről van szó, a jade család legfinomabb tagjáról. De bizonyára nem a magas ár az oka annak, hogy a kínaiak szinte megszállottan vonzódnak a jade-hoz. A régi idők kultúrnépeiről tudjuk, hogy ők is különösen kedveltek bizonyos köveket. Egyiptomban például a türkizt.

A régi görögök a fehér márványt szerették. Nemcsak oltáraikat készítették belőle, hanem hétköznapi- és dísztárgyaikat is. Az ókori rómaiak a görögöktől átvett márvány-mániából fejlesztették ki a színes üveg kultuszát. Azonban a modern Egyiptomban, Görögországban és Itáliában ez a vonzalom már rég a múlté. Hisz az ókori és a modern nép sokszor még csak rokonságban sincs egymással. A kínaiaknál – a legrégebbi, folyamatos történelemmel rendelkező népnél – ez másképpen van. Ötezer éve tart a jade iránti vonzódásuk, melyből ékszereket, istenfigurákat, állati- és növényi alakokat készítettek. Még ma is minden kínai visel – vagy legalábbis birtokol – jade-ból készült, örökölt karkötőt vagy függőt. A szegényebb indiai vagy arab nők is viselnek olykor igen vékony, de roppant tiszta arany-ból való karkötőt. Az aranyat ugyanis szükség esetén el lehet cserélni valamire a piacon, ha szükség van rá. A jade-dal más a helyzet. A kő ugyanis nem fizetőeszköz, hiszen igazában csak a gyűjtők szemében van értéke. S a gyűjtők kínaiak. Évenként mintegy hárommillió dollár értékű nyers jade-ot árvereznek el. A legjobb minőségű darabokat soha nem viszik árverésre. A kínaiaknak a jade sokkal többet jelent egszerű ékszernél. A jade uralja gondolataikat, nyelvüket és érzésvilágukat. Mi is mondjuk az általunk kedvelt emberre, hogy „aranyember", a kínaiaknál viszont szólások egész tömegében szerepel a jade, mindig helyeslő, dicsérő értelemben.

Ennek a gondolkodásnak a kulcsa a kínai hagyományokban található. Ezek szerint ez a kő nem a földön, vegyi és fizikai folyamatok hatására keletkezett, hanem az istenek ajándéka. Ezért nevezték a legnagyobb istenséget „jade-császár"-nak és jade-ból valónak képzelték az embereket az örökkévalóságba vezető hidat is. A kő a kínaiak számára egy darab örökkévalóság. Azért helyeztek az ókorban a halottak szájába egy darab jade-ot, mert úgy hitték, ezzel megakadályozhatják a holttestek elrothadását.

A kínaiak úgy gondolják, hogy a kő együtt él a viselőjével. Sokan esküsznek rá, hogy a karkötő elszíneződik, ha viselője megbetegszik. A mennyei kő a földi bajok figyelmeztetője. Az elfogadható magyarázat az lehet mindenre, hogy a kő azokra az anyagokra reagál, amelyeket a beteg ember szervezete izzadság formájában kiválaszt magából.

Sokkal nehezebb megmagyarázni, hogy egy egészséges, de idősebb ember karján a jade elsötétedik. Ha azután egy fiatal ember viseli meghatározott ideig a karperecet, az ismét kivilágosodik – állítják a kínaiak.

Konfucius, a kínaiak két és fél-

Mintha arcpáncél lenne ez a jade-lapocskákból összerakott kínai fej, ami egy sírból került elő

ezer évvel ezelőtti legnagyobb tanítómestere jelentéktelen dolgokkal sohasem foglalkozott, szinte költői módon írt a „kövek kövéről".

„A bölcs férfi számára a jade jelképezi az összes erényt. Selymesen puhán fénylik és isteni módon világít. Keménysége által áthatol más anyagokon, mint az értelem a dolgok lényegén. Élei vágnak, mint az igazság. Fénye alázatosan visszafogott. Ha a jade-ot megkocogtatják, finom csengő hangot hallat, mint egy harang. A kőbe záródó sötétebb foltok és árnyékok az áttetszőség által kerülnek napvilágra, mint az igazság."

Az erényeknek ilyen mértékű felhalmozódása egy darab drágakőben más kultúráknál nem található meg. Még a hőn szeretett gyémánt is csupán a legyőzhetetlenség jelképe keménysége miatt.

Egy jade-ékszeren a mester olykor egész életén át dolgozott. Léteznek méhkas nagyságú remekművek, tájképekkel, jelenetekkel, állatokkal és növényekkel, mindez egyetlen kőtömbből kifaragva. A mesterek nagy tiszteletnek örvendtek, fejedelmi módon meg voltak fizetve és nemes emberként bántak velük. Annál meglepőbb, hogy szinte mindegyikük neve elfelejtődött.

A kínai kultúrtörténelem ötezer évéből csupán három híres jademetsző neve maradt fenn. Nemcsak a „mennyei kő" tisztelete akadályozta meg a régi mestert abban, hogy nevét rávésse: ez Kínában nem volt szokás.

A legfinomabb minőségű jadeit áttetsző zöld színben világít, hasonlóan a smaragdhoz. A színt a csekélyke mennyiségű belekeveredett króm adja. De a jadeit nemcsak zöld tónusokban fordul elő, hanem levendulakékben és tejfehérben is.

Éppen ez a gazdag színpaletta okozza, hogy a jade-ot hamisítani lehet. A zöld kvarc, a krizofán, az aventurin, a kalkedon és a szappankő igen hasonlítanak rá és gyakran jade-ként árulják őket. Még azok a tapasztalt gyűjtők sem tudnak olykor biztos véleményt adni, akiknek kezében már jade-ból készült tárgyak tucatjai fordultak meg.

Végső bizonyosságot csak spektrométer nyújt, amely azt méri, hogy az adott anyag milyen fényhullámokat nem abszorbeál, tehát nem „nyel el". A jadeitnek más színképe van, mint az említett hasonló köveknek. Azonban nem mindenki akar bizonyosságot szerezni. Egyes múzeumok vonakodnak értékes antik jade darabjaikat ennek a csalhatatlan vizsgálatnak alávetni. Miért derüljön ki, hogy az értékes jade kincs értéktelen „zöld kőből" készült, ha végül is valóban szép és régi a tárgy!

COWBOYOK ÉS FESTŐK

Az Amerikába megérkező telepesek a Biblián és Milton Elveszett Paradicsom című drámai költeményén kívül nemigen vittek magukkal semmit, ami az Óvilág kultúrájára, művészetére emlékeztette volna őket. Lehetett persze a tehetősebbeknél néhány jelentéktelen festmény, elsősorban az otthon maradott családtagokról, az ősökről. Más nemigen.

Azonban az embernek természetes igénye van a művészeti élményre, ezért rövidesen meg is születtek az első versek... az angliai mintákra. A természeti költeményekben csicsergett a feketerigó, akárcsak az angliai tájleíró versekben, holott Amerikában nem is él feketerigó! Az önálló amerikai költészet születését tehát ahhoz a pillanathoz is hozzá lehet kötni, mikor jelenik meg a versekben az Amerikában honos „kékmadár", a kék tollú rigó.

Hasonló a helyzet más művészetekkel is, csak azok esetében ez az út valamivel hosszabb időt vett igénybe. A festészet például sokáig a „vén kontinens", Európa irányzatait másolta. Klasszicizáló arcképfestészet, romantikus tájképek és még romantikusabb történelmi tablók, esetleg csatajelenetek voltak divatban egészen századunk elejéig. Bár...

Bizonyos jelek arra mutattak, hogy ha módszereiben, irányzataiban nem is, témájában sok művész kezdett „amerikaiul" festeni. Ehhez kínálták magukat a vadregényes tájak, a színpompás ruhákat viselő, furcsa szokásoknak hódoló, sokáig félelmetesnek tartott bennszülöttek, az indiánok. A természettel minden nap kemény harcot vívó telepes élete is sok izgalmas témát kínált. Hiszen a farmer nemcsak földet művelt, vagy esténként Bibliát olvasgatott, hanem fegyverrel a kézben védte családját a banditák ellen. A rancher (ejtsd: rencsör) sem csak állatait terelgette a végtelen mezőkön itatótól itatóig, s esténként a cowboyokkal együtt viccelődött vagy énekelt, hanem meg kellett védje csordáját a vadállatoktól. A csapdával vadászó trapper sem csak „begyűjtötte" a zsákmányt, ő maga is kerülhetett meleg helyzetbe, ha rátámadt egy puma vagy egy kígyó.

A kezdet tehát az igazi amerikai festészetben az életkép-festészet volt. Ennek egyik korai művelője Arthur Fitzwilliam Tait, aki először festett vadászjeleneteket, mint amilyen az Életmentő lövés című képe is. Tait azonban „kismesternek" számít minden idők legnagyobb cowboyfestőjéhez, Charles M. Russelhez, vagy ahogy barátai nevezték: Charleyhoz képest.

Russel tehetős családban született a polgárháború alatt, 1864. március 19-én a Missouri állambeli Saint Louisban (ejtsd: miszöri, széint lujz). A gazdag téglagyáros atya fényűző asztalánál

a kis Charley rengeteg történetet hallott prémvadászokról, indián csetepatékról, kevés szavú és kemény öklű cowboyokról. Nem is csoda, ha élénk fantáziája gyorsan elragadta. Apját meglepte, de nem sokáig tiltakozott, amikor fia bejelentette: ő bizony pásztornak áll.

Charley először egy birkapásztor mellé került, de hónapok után elmenekült, mert meggyűlölte ezeket a „buta állatokat", ahogyan ő maga fogalmazott. Hogy mennyire viszolygott a birkáktól, arra mi sem jobb bizonyíték, mint az, hogy számtalan képei közül mindössze egyetlenen szerepelnek ezek a bégető bundások. Amennyire utálta a birkát, annyira lenyűgözte a szarvasmarha.

Választásában nyilván az is szerepet játszott, hogy a különböző állatok más és másféle vérmérsékletű pásztort kívántak. És... és amíg a birkapásztor gyalogosan bandukolt nyája után, a cowboy naphosszat nem szállt le a nyeregből. Nos, ez nem lehetett mellékes körülmény a kamasz Charley számára.

Napközben tette a dolgát, de azért arra jutott ideje, hogy társait, a tájat, az állatokat alaposan megfigyelje. Addig figyelt, figyelt, míg meg nem született az első kép. Ettől kezdve mindent lerajzolt és mindenre rajzolt: dohányos-, cipős-, sütőmányes dobozra, tükör hátlapjára, kalapbélésre, nyírfakéregre, bőrökre, a kunyhó ajtajára, sőt még egy zöld selyem alsószoknyára is.

1886 nyara szokatlanul perzselő és száraz volt, az emberek pedig fölfigyeltek néhány szokatlan jelenségre: a hódok kétszer annyi készletet halmoztak föl, mint máskor, a pézsmapatkányok furcsán vastag bundát növesztettek, a vadlibák pedig a szokottnál jóval korábban útnak indultak dél felé. Októberben aztán hirtelen nagyon hideg lett, s bőven zuhogott a hó. Januárban megérkezett a chinook (ejtsd: csinuk), a hatalmas sebességű, gyilkos-jeges északnyugati szél. Hullottak az állatok a kegyetlen időjárás miatt. Volt olyan gazdaság, ahol az állatoknak csak tíz százaléka maradt életben.

Russel egyik társa levélben akarta tájékoztatni a tulajdonost a körülményekről, de a fogalmazáshoz Charleyt is segítségül hívta, aki sebtében papírra vetett egy csontvázzá soványodott tehenet, vicsorgó farkasoktól körülvéve. A képnek ezt a címet adta: A chinookra várva. Társa végül eltekintett a levélírástól, s csak ezt a képet tette a borítékba. Ennél tökéletesebben ő sem tudta volna leírni helyzetüket. A kép azóta is az egyik legismertebb Russel-mű, manapság millió másolata kering a műgyűjtők körében.

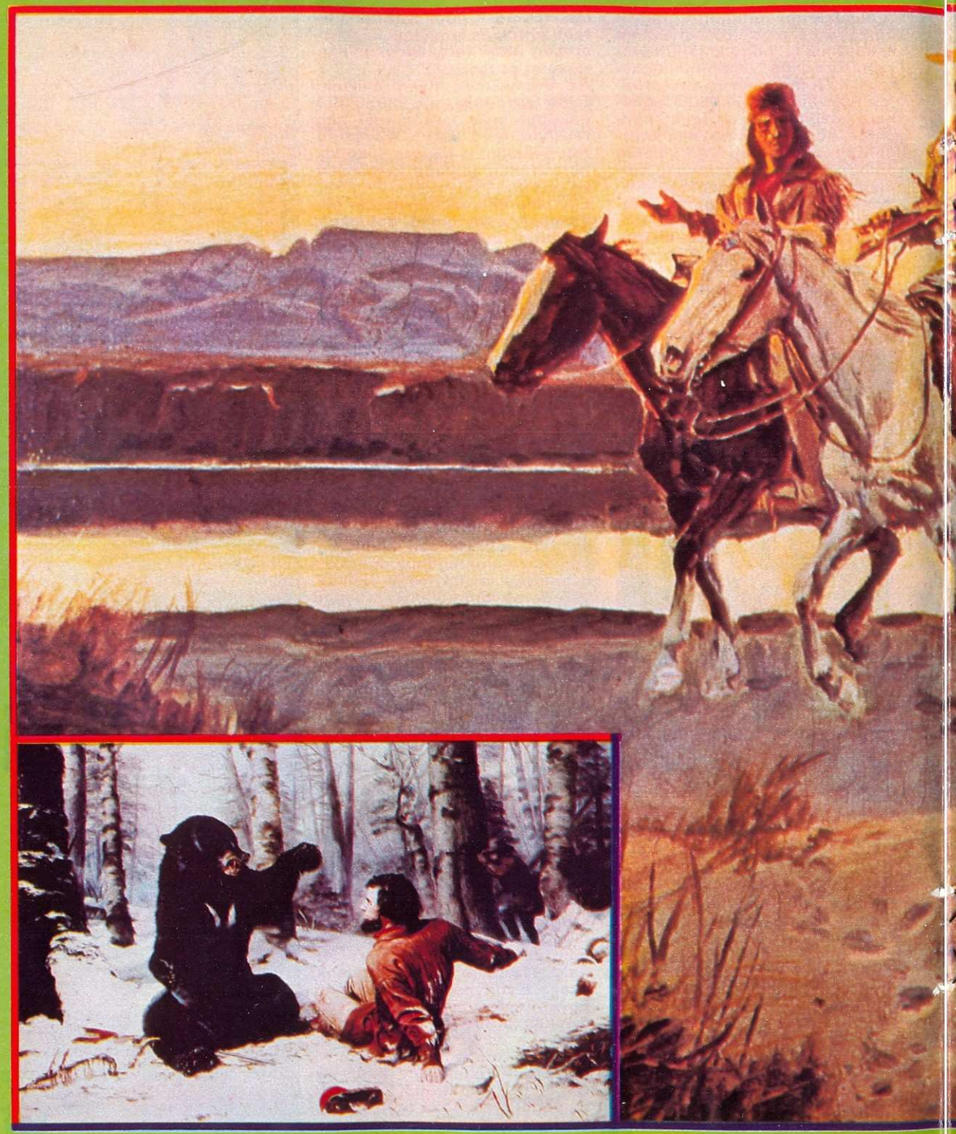

COWBOYOK ÉS FESTŐK

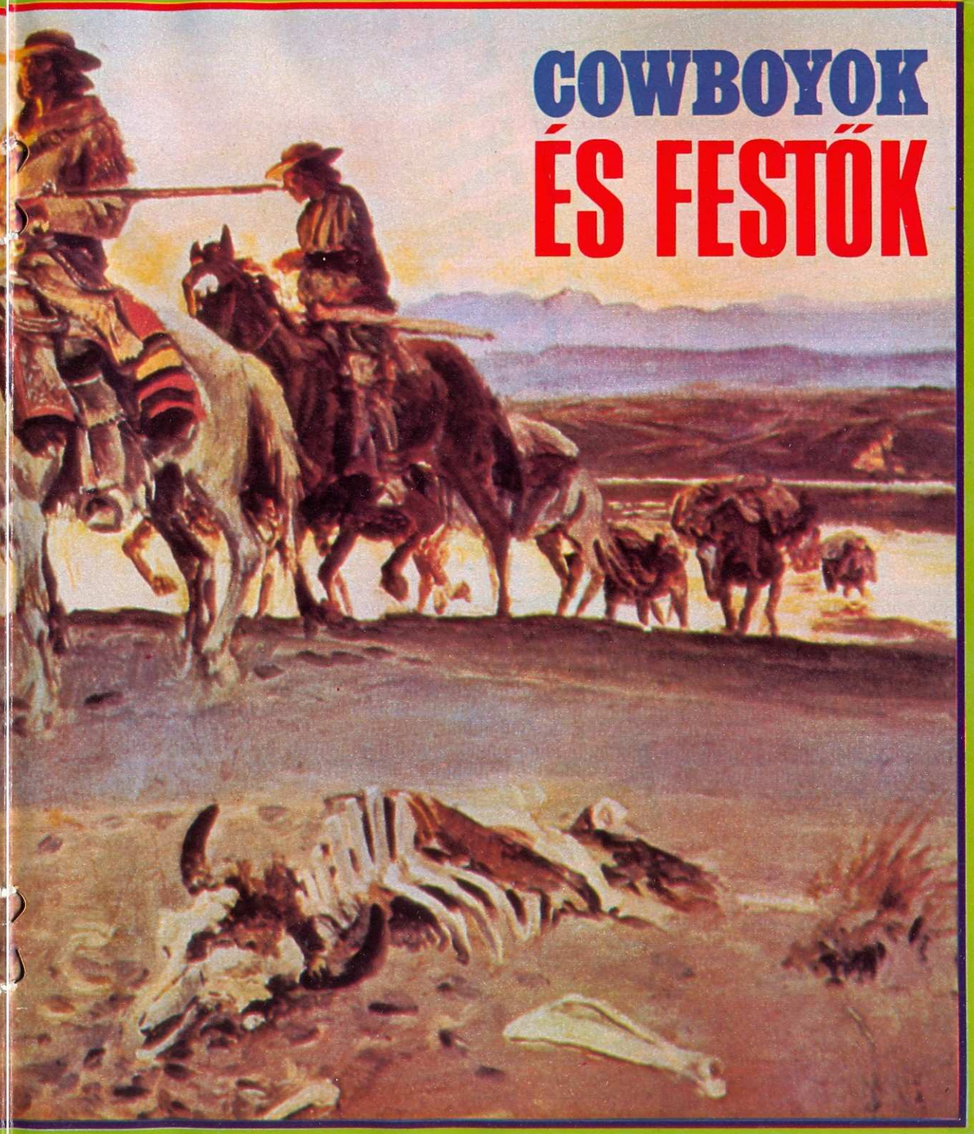

Charley tehetségére gyorsan felfigyeltek, s harmincéves korára Amerika egyik legkeresettebb festője lett. Mégsem vált belőle a mai értelemben vett gazdag művész, bár korabeli mércével mérve megteremtette magának az anyagi biztonságot. Városba költözött, igazi kisvárosba, a nyolcezer lakosú Great Fallsba (ejtsd: gréit fólz). Itt ismerkedett meg feleségével, Nancyvel, aki még többet szeretett volna kihozni férje tehetségéből, ezért New Yorkba vitte. A nagyváros taszította a cowboyt, akárcsak kezdetben a birkák, ezért aztán vissza is tértek Great Fallsba, ahol Charley műtermet épített, s itt festette legismertebb képeit... immár emlékezetére hagyatkozva.

Ide azonban „eljöhetett a banda látogatóba, beszélgetni és füstölni, míg én festettem", írja Beszántott nyomok című önéletrajzi írásában Russel. Egykori cowboy-társai elbeszélései elevenednek meg az ekkoriban festett vásznakon.

De a siker megkövetelte a magáét, nem véletlenül vagyunk Amerikában. Az igazán sikeres embereknek Amerikában Kaliforniában van a helye, tartják. Charley – ismét csak Nancy noszogatására – Pasadenába költözik, fölépítik házukat, melynek amerikai szokás szerint nevet adtak: „Az út vége". S ez az elnevezés rossz előjelnek bizonyult. Alig költöztek be, Charley megbetegedett... 1926. október 24-én bekövetkezik az elkerülhetetlen: az útnak vége. Nancy visszavitte férje hamvait Great Fallsba, ahol szerelmük kezdődött, tudta, Charley ott jól érzi magát. Mert mit is csinálhatna egy vérbeli cowboy a nagyvárosban?...

SG

ISTEN VETT EGY MARÉK SZELET...

...és megalkotta belőle a lovat, melyből a beduinok kitenyésztették minden idők legjobb fajtáját.

Mikor kora reggel odamegyek Sakr-hoz, liliomfehér feje már kibámul a félajtó felett s úgy fordítja fejét, hogy kényelmesen megvakarhatom a füle tövét.

Azokon a texasi reggeleken nem mindig vagyok egyedül Sakr-ral. Egy csendes öregúr odalép hozzánk és arcát Sakr orrlyukához simítja. A férfi Douglas C. Marshall, s a Marshallok számára buzognak a Quintana Company olajforrásai. Körös-körül, amerre a szem ellát, minden az övéké: kastély, tele keleti drágaságokkal, lóistálló mór stílusban, oszlopsorokkal, 800 hektáros park és legelő, rajta a nemes arab telivérek családjának 120 tagja.

– Tizenöt éves munkánk fekszik bennük – mondja Marshall. Arról, hogy körülbelül 60 millió dollárt fektetett az istállóba, említést sem tesz.

– Miért van így oda a lovakért? – kérdezem provokálón.

– Mondjon valami jobbat – válaszolja.

Mintha én, a lóbolond, tudnék valami jobbat! Egyiptomban ismertem meg az arab lovakat s azóta sem tudtam szabadulni a csodálatos állatok bűvöletéből.

Hogy mekkora méretű a lóőrület Amerikában? A tenyésztőknek saját lapjuk van, szobrászok és festők örökítik meg a hallatlanul értékes állatokat. S nemcsak erről van szó. Légkondicionált, betyárul drága szállítókocsikban, sőt repülőgépeken utaztatják az arab telivérek tulajdonosai kedvenceiket egyik lókiállításról a másikra.

– Amióta az eszemet tudom – mondja Doug Marshall –, lovakról álmodtam. Ebből logikusan következik, hogy a wisconsini könyvelő fia a lovastiszti-iskolai tanulmányok után a mexikói határon lovagolt őrjáratban és szabad idejében lovaspólót játszott. Ha a Marshallok a lóra gondolnak, csak az arab ló jut az eszükbe. Sok lófajta van a világon, de egyik sem olyan, mint az arab. Nagy Sándor, Dzsingisz kán, Tamerlán, Nagy Frigyes, Napoleon arab lovak hátán csinált történelmet, nem beszélve Mohamed harcosairól, kiknek zöld zászlaját Spanyolországtól Indiáig lengette a szél.

Arab csődörökből és válogatott honi kancákból tenyésztették ki Angliában a telivért, de arab vérvonal nélkül nem jöhetett volna létre sok modern lófajta sem.

Az arab lóról szóló irodalom – könyvek ezreit írták róluk – folyvást beszél ezeknek a lovaknak a kitartásáról és keménységéről. Három nap alatt élelem és víz nélkül 300 kilométert futni egy lovassal a hátán a sivatagon át, ahol a hőmérséklet eléri az 50 fokot is... a jól edzett arab ló számára nem túl nagy feladat. Hosszú távon az arab ló minden más fajtát maga mögé parancsol. Nincs még egy ló, melyről a költők ilyen himnuszokat írtak volna.

Egy arab hagyomány szerint ez a lófajta öt vad méntől származik, melyeket háromezer évvel ezelőtt a beduinok befogtak. Ez a hagyomány feltételezi, hogy az arab félszigeten vadlónak kellett lennie. De eddig nem találtak sehol sem erre utaló maradványokra.

Senki sem tudja, hogyan jutottak a lovak birtokába a beduinok, akik mindig tevén ültek. Kelet-Arábia beduinjai valószínűleg Mezopotámiából szereztek lovat, az északi arabok Szíriából és Palesztinából, a nyugati arabok a közel fekvő Egyiptomból. Egy óegyiptomi kép már olyan lovat ábrázol, mely az arab ló minden jellegzetes vonását magán viseli.

A környezeti feltételek és a beduin tenyésztők lassan kialakították azt a fajtát, amely a legszűkösebb körülmények között is olyan kiváló teljesítményt ért el, mint egyetlen más lófajta sem. Több száz kilométeres vadászatokon, a gyilkos éghajlat alatt dőlt el, melyik csődör kerülhet szóba a tenyésztés során. A leggyorsabb regenerálódás a hallatlan megerőltetés után ugyanúgy a kiválasztási feltételek közé tartozott, mint a rövid hát, amely a lovasnak nyugodt ülést és gyors fordulást biztosított a harcban, valamint a széles, élesperemű orrlyukak, melyek messziről megszimatolták a vizet és homokviharban szorosan zárultak. Fontos volt az erős alsó állkapocs, amely a kemény, száraz élelmet is meg tudta őrölni s a keskeny felsőajak, mely a legvékonyabb füvet is megragadta a kövek között. Fontos volt a hosszú szempilla, hogy a szemet védje az éles napfény ellen s a hosszú, ferde váll, mely lehetővé teszi a hosszú távú galoppozást. Hogy mit ér egy ilyen ló, senki sem ismerte fel olyan pontosan, mint Mohamed és utódai, akik halála után elterjesztették az iszlám vallást. Egy harcos, aki a hódító hadjáratok során Észak-Afrikán keresztül Spanyolországig gyalogolt vagy tevén küzdött, a győzelem után a zsákmányból csak szerény részesedést kapott. Annak viszont, aki arab lovon lovagolt, háromszor annyi járt.

Nem volt olyan királyi, főhercegi ház, mely rövidesen ne kívánt volna meg ilyen lovat s nemcsak a teljesítménye miatt, hanem az állat szépségéért is.

A lovak elkerültek az orosz, lengyel, német hercegek istállóiba. 1730-ban, többhónapos vitorlázás után a Földközi-tengeren és az Atlanti-óceánon át megérkeztek Amerikába az első beduin lovak, ahol marylandi, virginiai és dél-karolinai tenyésztők nemesítették velük Angliából, Franciaországból és Hollandiából származó munkalovaikat.

1815-ben egy kutató a sivatagi lovak számát még 50 ezerre becsülte. Ebből a nemes fajtából számtalan állat került Indiába, ahol a lovasságnál kötöttek ki, a maharadzsák pólóistállóiban, az angol gyarmati arisztokráciánál.

A múlt század kilencvenes éveiben hat hónap alatt Bombayban 3000 arab ló került piacra.

Ez idő tájt a nedzsd törzs – ahonnan az arab ló származik – már csak 8500 lóval rendelkezett, amelyek között már alig akadt figyelemre méltó egyed.

Amikor a Marshallok az ötvenes évek végén megjelentek az egyiptomi állami istállóban Kairóban, hogy megvalósítsák lovakról szőtt álmaikat, már csak 150 állatot találtak, talán a felét a világ megmaradt tisztavérű tenyésző-állományának.

A második világháború után a tenyésztési szempontból legértékesebb arab lovak Kairóban és környékén maradtak meg, egy felülmúlhatatlan teljesítményű és osztályú tisztavérű lóállomány utolsó példányaiként. De ott egyáltalán nem volt jó helyük. Sem azelőtt, sem azóta nem láttam ennyire csontig soványodott tenyészlovakat, mint a háború után a kairói állami istállóban.

Az egyetlen segítség az arab lovak számára a menekült magyar lovas-generális, Pettkó Szandtner Tibor volt, aki 1949-ben a kairói állami istállók főnöke lett. Mikor a Marshallok először bukkantak fel az istállóban, kiderült, hogy Pettkó Szandtner kiváló új tenyészcsoportokat állított össze. De az állatoknak már nem volt reális áruk, mert a nemzetközi érdeklődés nagyon lecsökkent irántuk. Ez gyorsan megváltozott, mikor megjöttek az amerikaiak. Az Egyesült Államok sajtója egyik cikket a másik után írta róluk, előadásokat tartottak, a legjobb fényképészekkel a leghatásosabb fotókat készítették.

Lovat tenyészteni jóformán mindenki tud. De csúcsegyedekből álló állományt produkálni egészen más. Ha valaki ezt akarta elérni, egy ideális lóra kellett beállítania a tenyésztést.

A beltenyésztésnek természetesen megvannak a hátrányai is. A kívánt jó tulajdonságok mellett az ösök hosszú sorának rejtett negatív tulajdonságai is öröklődnek és rögzülnek. Hogy a negatív öröklött tulajdonságot elnyomják, valamennyi állatot, melynél akárcsak a jelei is mutatkoznak a hibának, kizárják a tenyésztésből.

Mint látható, az arab lovak tenyésztése Amerikában a legmodernebb eszközökkel és módszerekkel történik. Egyre inkább mesterséges megtermékenyítéssel szaporodnak, ami lehetővé teszi, hogy egy csúcsméntől ötször annyi utód származzék, mint amennyi természetes módon lehetne. Így aztán nem véletlen, hogy a lovakért több pénzt fizetnek a lóbolondok, mint valaha. Aki teheti, annak nyilván megéri. Ezek az állatok valóban gyönyörűek!

WOLFGANG SCHRAPS

KÍSÉRTET-SEREGEK

CSONTOK ÉS DALOK

A kísértetek egyik „oka" a vérontás. Valahogy így fogalmazhatjuk meg az ősi igazságot. Kísértetek ugyanis vannak, ha abból indulunk ki, hogy amit az ember érez, hisz, amit látni vél... az bizonyos értelemben valóság. Ki ne ismerné Arany János egyik legnagyszerűbb balladáját, az Ágnes asszonyt! Ha „prózává" fordítva meséljük el a történetet, közönséges, hírlapokban való rendőrségi történetet kapunk: X. faluban Z. Ágnes és szeretője meggyilkolta Z. Ágnes férjét, a rendőrség a két gyanúsítottat letartóztatta. Az ügyben a bíróság ítéletet hozott: a szeretőt halálra ítélte, Z. Ágnest pedig életfogytiglani börtönre. Később az ítéletet akként módosították, hogy...

És itt álljunk meg, hiszen ez a ballada csodálatos ereje. Vagy a kísértetek csodálatos ereje, amelyet Arany János ábrázol? Amikor ugyanis Ágnes még „vizsgálati fogságban" várja a tárgyalást... de nem is, előbb kezdődött... amikor Ágnes a nyomokat akarja eltüntetni. Mániákusan mossa a lepedőt. Aztán „egy sugár a börtön napja" tehát sötét van a zárkában, „éje pedig rémtől népes", mert Ágnes különböző, zavaró dolgokat lát. Nem hagyják nyugodni a rémek. Aztán a bírósági tárgyalásra vezetik, ahol ő „szöghaját is megsimítja, nehogy azt higgyék, megbomlott" a frizurája, Arany János azonban kiemeli, aláhúzza ezt a szót, hiszen nemcsak a szorosra kötött frizura szokott megbomlani, hanem... Ágnes asszony az ítélet hallatán magyarázni kezd: „sürgető munkám van otthon, fogva én itt nem ülhetek, mocsok esett lepedőmön, ki kell a vérfoltot vennem..."

Az „ítélet módosítása" ezután következik. Ma úgy mondanánk, hogy az eljárást Z. Ágnes gyanúsítottal szemben felfüggesztették, miután a törvényszéki orvosszakértő megállapította, hogy az illető beszámíthatatlan. A bíróság tehát börtön helyett az őrültek házába utalja Ágnest. A ballada tulajdonképpen még súlyosabban ítélkezik: Ágnest saját börtönére bízza. És a bűnbe esett asszony életfogytiglan teljesíti a saját maga kiszabta iszonyú büntetést: a patakban mossa az egykori bűnjelet, a véres, bár azóta „fehér leple foszlányait"...

Igazságérzetünk megerősödött, sőt annyira elborzadunk a bűnhődés láttán, hogy ez még inkább megerősít a törvénybe vetett hitünkben. A kísértettörténetek legtöbbjének ugyanis ez a lényege. Az ember alapvető hite és bizalma az erkölcsi törvényekben, abban, hogy tilos és gonosz dolog ölni, kegyetlenkedni, újból és újból megerősítést vár.

A sokat emlegetett csatamezők halottjai általában azért járnak vissza, mert az utókor, az emberek emlékeznek arra, hogy valamiféle szörnyűség és jogtalanság történt ott... a skóciai csatamezők rémei azt a kort őrzik, amelyben az angolok kegyetlenül meghódították és összetörték az egykor független Skóciát, majd később vérbe fojtottak minden felkelést, „lázadást". A népnek hiába mondják éveken, évszázadokon át, hogy ilyen és amolyan politikai, társadalmi okok, érvek, szempontok miatt történt meg a hódítás, a leigázás vagy a vérbe fojtás, a népek lelke igazságtalanságot érez, a jogtalan erőszak győzelmét látja a történtekben. Ezt a feszültséget pedig valahogyan fel kell oldani. Hogyan?

Hiszen „nincs igazság"! A bitorló hódító, aki vérbe fojtott mindent, most is palotájában ül és jól érzi magát... Nem! – mondja erre az ősi erkölcsi érzék: a bitoroló, a vérgőzös hódító éjszakái rémmel súlyosak, visszajárnak az áldozatok, nem hagyják nyugodni... vagy saját halála után sincs nyugta, testét a föld, lelkét az ég nem fogadja be. És ez a legszörnyűbb büntetés, hiszen minden ember vágya, hogy holta után nyugodhassék.

Arany János jó néhány balladája ezzel a kérdéssel foglalkozik. A lelkiismeret, az erkölcsi érzék nem altatható el, legföljebb titkolható. Esetleg meg lehet próbálni elnyomni, mint Edward király, aki az ugyancsak szabadságukért küzdő walesiek tömegét mészároltatta le. Amikor aztán a máglyára küldött dalnokok még éjjel sem hagyják pihenni, zenét rendeltet a király. Ismerjük a híres, gyönyörű utolsó versszakot: De túl zenén, túl síp-dobon, riadó kürtön át, / Ötszáz énekli hangosan a vértanúk dalát. Miért ez a „kísértet-sereg" Arany balladáiban? A kérdésre a történelemben találjuk a választ: mert úgy látszott, hogy a szabadságharcot vérbe fojtók és a kivégzéseket elrendelők békén, nyugodtan és elégedetten élnek. A költő tehát „megbüntette" őket úgy, ahogyan ősidők óta a képzelet és az erkölcsi érzék mindig is büntetett...

ÉS A TÖBBI...?

Ennyi volna az, amit „kísértet-ügyben" érdemes elmondani? Ó, dehogy, szó sincs róla! Kimaradt jó néhány fontos dolog. Kimaradt mindenekelőtt a leglényegesebb! Tisztáznunk kell, hogy a „kísértet" szó tulajdonképpen mit is jelent. Hiszen sokan vannak manapság is, akik hisznek a kísértetekben, akik összeborzadnak a gondolatra, hogy sötét este a temető kerítése mellett vezethet az útjuk, holott kísértettől nem, csupán a hepe-hupás út buktatóitól kellene tartaniuk. Sokan vannak, akik állítják, hogy tudnak valakiről, aki ismer valakit, aki gyakran találkozik kísértetekkel...

Pedig hát kísértetek nincsenek. Azazhogy vannak, bennünk magunkban, az egyes emberben és a közösségi emlékezetben. És a kísértetek, mint általában a hiedelmek, néha sokkal erősebbek a kézzelfogható valóságnál. Ezért érdemes megismernünk őket.

Megismerni a kísérteteket? Viccelődés ez, vagy olvasóinkat ismeretterjesztő laphoz méltatlan módon valamiféle lelki vajákosságra akarjuk rávenni? Szó sincs róla. Levelíróink sokszor kifogásolják, hogy sok a történelem az Alfában. Akad olyan, aki szerint nem érdemes a múlttal foglalkozni, mert a számítógépek világában csak a jövő számít. (Valószínűleg ugyanezt mondták sokan akkor, amikor a kereket feltalálták, de elhangzott ez a vélemény akkor is, amikor puskaport kezdtek gyártani, vagy gőzgépet működtetni: most már csak a jövő számít, hagyjuk a múltat...)

Pedig múlt nélkül nincs semmi. Még kísértetek sem, azok pedig vannak, tehát fontos a múlt.

A SZABADSÁG ÚTJÁN...

A határokon az 1792-ben bevonult önkéntesek harcolnak, győznek Valmy és Jemmapes alatt. 1793 márciusában Dumouriez tábornok átáll az ellenséghez. Összel elfoglalták Mayence városát, most 60 ezer porosz ostromolja. Merlin de Thionville és Reubell népképviselő, valamint Meusnier és Kléber tábornok vezeti a védelmet.

Régi ismerősünk, Bazin is Mayence védői között van

Mivel Bazin írni-olvasni is tud, elöléptetik alhadnaggyá.

1793 februárjától kezdve a csapatok csak tizedeseket választhatnak.

Azt írja...

...Szurdoki Péter ózdi olvasónk, hogy az Alfát nagyon jónak találja és minden megjelenését erősen várja. „Nem tartom túl soknak érte a kéthavi 30 forintot, holott nem vagyunk gazdagok, hiszen sok olyan újság van, amely sokkal gyengébb minőségű és sokkal kisebb a terjedelme, de sokkal drágább. Szerintem az Alfa így jó, ahogy van. Hiszen számomra egyaránt érdekesek a történelmi és a tudományos cikkek, az Asterix- és a Larousse-képregények, bár tudom, hogy ezzel nem mindenki van így."

Újvári Mária Budapestről a képregények ügyében ír:

„Az viszont való igaz, hogy a történelmi témát feldolgozó képregényeket nehéz olvasni. Én erre jó módszert dolgoztam ki: megvárom, míg a történet befejeződik és utána, egyszerre olvasom el az egészet. Így valamivel könnyebben követhető a cselekmény." Újvári Mária ezután tiltakozik, hogy popdolgok jelenjenek meg az Alfában és így folytatja:

„...Azt hiszem, sokan nem veszik figyelembe, hogy az Alfa alapvetően tudományos lap! Azzal foglalkozik, hogy fiatalokat és gyerekeket

ismertessen meg

a felnőttvilág érdekességeivel, újdonságaival és természetesen a múltjával. Az ő nyelvükön fogalmazza meg az élet törvényszerűségeit. Ha Gömöri Sándor azt írta volna, hogy magáról a filmkészítésről, a mozi kialakulásáról szeretne egy-két cikket, akkor egy szót sem szólok, mert erre én is kíváncsi vagyok. Reklámokról egy rövid mondat: engem nem zavarnak. Sőt! Ezek segítségével fedeztem fel a Világ felfedezése című sorozat első kötetét, amely nagyon érdekes olvasnivaló volt. Ajánlom másnak is!

Az árral kapcsolatban: kéthavonta 30 forint nekem nem megerőltető. Ha valakinek kevés a zsebpénze az újságra, 15 darab sörösüvegből éppen összegyűjtheti. Néha én is ezt teszem."

Újvári Mária ezek után kitér arra, hogy a legokosabb, ha valaki többféle zenét szeret és igyekszik mást is megismerni, mint ami éppen a legdivatosabb. Végül levonja a következtetést: továbbra is legyen az ajándék komolyzene!

Én pedig ismét levonom a következtetést: ha valaki odafigyel a világra és annak dolgaira, ha valaki gondolkodik, abból olyan értelmes – és türelmes! – vélemények születnek, mint Újvári Máriáé. Érdemes megszívelni a türelmes megközelítési módot, egyáltalán, érdemes türelmesnek lenni, idegen szóval: toleránsnak. Ez különösen jó és fontos feladata lehet a tizenkét-tizenhat vagy éppen húszéveseknek, hiszen a felnőttek társadalma telistele van türelmetlenséggel. Amint valakinek más a véleménye, ökölrázás a válasz. Talán érdemes a fiataloknak megmutatniuk, hogy nem csak a rosszat képesek átvenni az idősebbektől.

Azt írja Ózdról Farkas Gábor, hogy kedveli az Alfát...

„Talán egyedül a bibliai témájú cikkeket nem szeretem. Manapság, a rakéták korában már nem sokan hisznek Istenben. De azért még tehetnek bele: nem akarom más örömét elrontani. Levelét Farkas Gábor így folytatja a Beethoven kontra Tóth Tamás ügyről írva: „Való igaz, a mai fiatalság 90 százaléka

már nem

a Beethoven- és Liszt-féle zenéket szereti. Ám legyen az bármilyen

Rendelet írja elő, hogy a volt királyi sereg katonái és az önkéntesek csak külön csapatokban szolgálhatnak.

Árulás!

Nincs fegyver, ruha, élelem. Sok a gyanús, királypárti tiszt, gyakori a pánik.

Jemmapes alatt Bazin hírnevet szerez, kinevezik főhadnaggyá. Ez jó, hiszen amúgy is kevés a köztársaságpárti tiszt.

A francia csapatok békésen megszálljak Frankfurtot, támadnak a rajnai hadtest ellen...

...az irányító Meusnier tábornok, aki Kassel védelméért is felelős.

Meglepőnek találja, polgártárs?

A 40 éves Meusnier a Francia Akadémia legfiatalabb tagja.

...Léghajókat építünk és az ellenség fölé szállva kikémleljük a szándékaikat!

zenekazetta: Liszt, Beethoven vagy Elvis Presley, az ajándéknak örülni szoktak és nem dobják szemétbe!"

Ózdi olvasónk legutóbbi szavait támogatandó, valamit „töredelmesen" be kell vallanom. Igaz, hogy nem illik a levelezési rovatban a szerkesztőnek személyeskednie, ezúttal kivételt teszek, remélve, olvasóim megbocsátják. Hanglemezeim és kazettáim között egyaránt akad Bach, Beethoven, Elvis Presley, Chopin, Mendelsohn, Paco de Lucia, Rubinstein és Czeslaw Niemen, templomi gregorián és Illésegyüttes. Igaz, hogy Beethoven és Chopin a legtöbb, de nem tudnám elképzelni, hogy a többi hiányozzék. Ennyi személyes vallomást.

Farkas Gábor leveléhez azonban még valamit hozzá kell fűznöm: „Ma már"... Ma már a raketák korában nem sokan hisznek Istenben, írja. Nem hinném, hogy a raketák bármilyen mértékben befolyásolják az Istenben való hitet, illetőleg a vallásosságot. Valamikor nagyon modern, óriási műszaki fejlődést jelentő találmány volt az elforduló tengelyű lovaskocsi. A saját korában ugyanannyira előrevivő volt, mint ma a raketa. Aki Istenben hitt, az hitt technikától függetlenül. És hisz ma is.

Ami a bibliai témaköröket illeti, annyira kultúránk alapját képezik, hogy ismeretükről senki sem mondhat le.

Azt írja N. T. budapesti olvasónk, hogy

az olvasók stílusa

az utóbbi időben megváltozott. „Előkerültek a trágár szavak (rohadt, irtó ronda, állati), hogy csak néhányat említsek. Nem szólok bele, de a stílust meg lehetne válogatni!"

Én sem szólok bele, de N. T.-nek némileg, bizony, igaza van. A levél azzal folytatódik, hogy az Alfa eddig „azzal vacakolt", mire írják a leveleket az olvasók, ezután meg azzal fog, hogy hogyan írják... Kedves N. T. (akinek neve és címe saját kérésére marad titokban), nem nagyon „vacakoltunk", bár egyszer-kétszer megemlítettük, hogy nem illendő, ha egy tépettgyűrött papírfecnire írja valaki a levelét. Most továbbmegyek: nem célszerű a levelet cím nélkül küldeni, mert ha csak annyi szerepel az alján, hogy „Ló Jenő", azért még névtelennek kell tekintenünk, mert sokfelé lakhat ez a Ló Jenő... A továbbiakban ezt írja: N. T.:

„A tizenévesek korosztálya is szívesen hallgat Verdit, Prokofjevet, Mozartot! Ha ilyen kazettát több pályázat nyerteseinek is adtak, mit szóljanak azok, akiknek a tavalyi Kölyök magazint adták, szintén ilyen alapon."

Ezt nem értem. Mit jelent az, hogy „ilyen alapon"? A többire viszont nem válaszolok, mert lehet, hogy a Kölyök magazin Kölyök magazint adott, de ez itt az Alfa.

Sok olvasónk panaszkodott, hogy a júniusi számot csak július első napjaiban vehették meg. Tudja ezt a szerkesztőség is és higgyék el, kedves olvasóink, nekünk is sok gondot okozott a késés. Igen sokan így fogalmaznak: „ha már a decemberi naptárban azt ígérték, hogy ekkor meg akkor jelenik meg, mért nem tartják be?" Tisztelettel jelentem

a felháborodott és számonkérő

olvasóknak: nem tehettünk róla, bosszankodásukat megértjük. Magunk is reméljük, hogy többé ilyen csúszás nem fog előfordulni.

Lelkes Zsófia budapesti olvasónk így ír:

„Nagyon szeretem az Alfát, úgy,

ahogy van. Az összes cikkét elolvasom, a képregényeket is, mindig elolvasom az Azt írja… rovatot is. Az a véleményem, hogy nem árt, ha a mai tizenévesek megismerik a komolyzenét és a népzenét." A levélből megtudjuk, hogy Zsófia nemcsak tanulja a zenét, hanem néptáncot és népdaléneklést is tanul. Sok sikert és örömet kívánunk. Magam bizonyos vagyok abban, hogy ilyen széles zenei-kulturális érdeklődéssel Zsófia a popzenét is jobban tudja élvezni, mint az, aki semmi mást nem ismer, csak a legújabb slágerlista nótáit.

Gábor Dávid aquincumi olvasónk is annak örvend, hogy az Alfa nem poplap, hanem kulturális, történelmi, természettudományos… sok levéliróhoz hasonlóan érdeklődik, hogy meddig lesz még a lap ára 30 forint. Decemberben is ennyi lesz, új árral 1990 februárjában jelenik meg, ugyanis az Új Alfa, amelynek terjedelme kétszerese lesz az eddiginek. Azt, hogy menynyibe fog kerülni, valamint a többi részletet decemberi számunkban fogjuk közölni (mert akkor már tudjuk).

Dávid Csaba

Minden kedves olvasónk figyelmét felhívjuk arra, hogy az Alfa korábbi számait az Interpress Vállalat terjesztési osztályán szerezhetik be, Budapest VIII., Pál utca 2–4. szám alatt. A szerkesztőség sajnos nem tud sem korábbi évekből származó, sem a legutóbbi hónapokban megjelent lapszámokat küldeni.

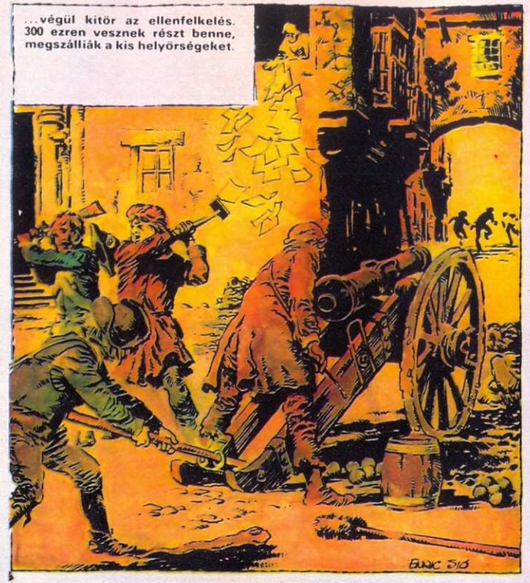

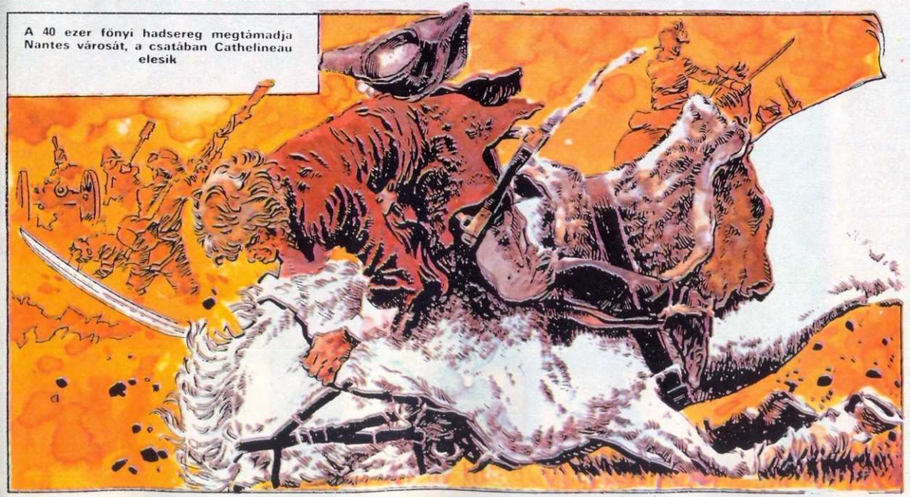

Folytatjuk

NYEREMÉNYEK

Az 1989-es Különszám két színes rejtvényére olyan kevés helyes megfejtés érkezett, hogy a szerkesztőség képtelen kétszer 30 díjat kisorsolni. A megfejtők többsége ráadásul mindkét megoldást beküldte. Ezért úgy döntöttünk, hogy csupán egyszer harminc nyereményt sorsolunk ki, közösen, mindkét rejtvény megfejtői között.

Kétszáz forintos könyvutalványt nyertek: **Balogh Attila**, Budapest, 1185; **Balogh Tamás**, Debrecen, 4031; **Bertalan Ildikó**, Rétság, 2651; **Borbély Gábor**, Vác, 2600; **Bödey Péter**, Balatonalmádi, 8220; **Bujtor Ferenc**, Vonyarcvashegy, 8214; **Czégény Mihály**, Sarkad, 5720; **ifj. Faragó Ferenc**, Budapest, 1173; **Forgács Zoltán**, Debrecen, 4034; **Francsics Endre**, Budapest, 1193; **Gál Zsolt**, Szolnok, 5000; **Győrfi Gabriella**, Miskolc, 3529; **Hargitai Ilona**, Szentes, 6600; **Hárszegi Tibor**, Gyöngyös, 3200; **Kálló Krisztina**, Nagymágocs, 6622; **Kocsis Péter**, Mezócsát, 3450; **Kónya István**, Szeged, 6724; **Lucz András**, Kerkafalva, 8973; **Mihajlovics Nóra**, Budapest, 1033; **Morvai Dávid**, Gyöngyös, 3200; **Neményi Norbert**, Csurgó, 8840; **Németh Zsolt**, Budapest, 1116; **Oroszlán Sándor**, Püspökladány, 4150; **Piros Attila**, Debrecen, 4031; **Riba Zsolt**, Székesfehérvár, 8000; **Stanyó Krisztián**, Győr, 9023; **Suskó Zsuzsa**, Budapest, 1033; **Szakál János**, Jászkisér, 5137; **Szebenyik Gizella**, Kazincbarcika, 3700; **Szerdi Tamás**, Püspökladány, 4150.

A ráadásként kihúzott fönyeremény egy átjátszós, kazettás magnó, nyertese **Kálló Krisztina**, Nagymágocs, 6622.

A nyerteseknek gratulálunk, a nyereményeket postán küldjük el.

Ugyanakkor júniusi rejtvényünk megfejtését (János Zsigmond) a megszokott, hatalmas menynyiségben küldték be olvasóink, így közöttük az ugyancsak megszokott, harminc díjat könnyü volt kisorsolnunk. A nyertesek a következők:

ifj. Bicskei László, Bonyhád, 7250; **Bertók Gergő**, Balatonfüred, 8230; **ifj. Bors Csaba**, Dég, 8135; **Bősz Katalin**, Mohács, 7701; **Braun Károly Richárd**, Budapest, 1165; **Császár Tamás**, Alatyán, 5142; **Debreczeni Szabina**, Szentes, 6600; **Franczen Lajos**, Budapest, 1118; **ifj. Füleki László**, Miskolc, 3526; **Hafner Gábor**, Mohács, 7700; **Koplányi Balázs**, Balassagyarmat, 2660; **Lendvai László**, Somogyvár, 8698; **Lendvai Tamás**, Eger, 3300; **Magyar Attila**, Budapest, 1122; **Mészöly Viktor**, Százhalombatta, 2440; **Michelisz Mátyás**, Mohács, 7700; **Nagy Orsolya**, Edelény, 3780; **Nyilas Piroska**, Nagynyárád, 7784; **Pap Zoltán**, Eger, 3300; **Pritz Zoltán**, Budapest, 1028; **Somogyi Márk**, Budapest, 1031; **Stenzel Gabriella**, Győr, 9023; **Straub György**, Érd, 2030; **Szondi Gábor**, Budapest, 1083; **Tálas Patrícia**, Budapest, 1062; **Tánczos Mihály**, Budapest, 1029; **Török Miklósné**, Budapest, 1117; **Viga Hajnalka**, Miskolc, 3525; **Virág Sándor**, Karácsond, 3281; **Wagner Attila**, Budapest, 1047. **Nyeremények egy-egy kétszáz forintos könyvutalvány, amihez gratulálunk. A nyereményeket természetesen postán küldjük el.**

VULKÁNOK

Álmából felébredt és négyezer embert gyilkolt meg... Jávától keletre viszont egyszerre majdnem százezer ember halt meg...

„...Most, a legutolsó szerencsétlenség után óva intelek: ne keressétek meggondolatlanul a pusztulást! A hegy előbb-utóbb megint tüzet fog okádni! De mielőtt ez megtörténik, dobogni és dörögni kezd a föld mélye, füst és láng csap a magasba, a levegő reszket. Ekkor meneküljetek, amíg lehet! Mert ezután hamarosan szétválik és lángfolyamot fog okádni, amely elzárja azok útját, akik későn szánták el magukat a menekülésre. Ne törődjetek az otthonnal és a nyájjal, hanem azonnal meneküljetek!"

Ezt a figyelmeztetést az Úr 1632-ik esztendejében Emmanuele Fonesca alkirály íratta kőtáblára Nápolyban. Az okot a Vezúv szolgáltatta, a város fölött meredő vulkán. Hatszáz éves álmából felébredve a tűzhányó 1631-ben kitört, tűzforró iszapot, lávát és hamut szórt, elpusztított hat falut és Nápoly városát térdig hamuval borította be. Több mint négyezer ember pusztult el. Tulajdonképpen nem nevezhetjük meglepetésnek a dolgot: a Vezúv 79-ben már eltemette a híres Pompeiit és Herculaneumot.

Körülbelül hatszáz működő vulkánt tartanak számon ma a Földön, némelyikük híres, akár egy filmcsillag: a Kilimandzsáró, a Fudzsijama, a Stromboli vagy az Etna. Számtalan vidékről tudjuk, hogy eredendően vulkáni tevékenység hozta létre s a vulkánosság sokféle jele nap mint nap mutatkozik rajtuk: Izland szigete, a Galapagos-szigetek, de például a Földközi-tenger számos kisebb-nagyobb szigete is. Tudjuk, hogy a vulkán kitör, évezredek óta mégis minél közelebb települünk hozzájuk. Miért?

Mert a vulkáni hamu kiváló, termékeny földdé válik, gondoljunk csak a magyar tájak közül a Balaton-felvidékre...

A vulkánok különböző szerkezetűek s különböző módon okoznak tragédiákat is. 1815-ben a Jávától keletre fekvő egyik szigeten a Tambora nevű vulkán, amely négyezer méter magas volt, szabályosan felrobbant. A hegy 1200 méternyit veszített a magasságából és körülbelül 150 köbkilométernyi kőzetet, törmeléket, hamut lövellt a magasba. A robbanás következtében majdnem százezer ember elpusztult, a hamufelhő szétoszlott az egész Föld légrétegébe és másfél fokos átlagos lehűlést okozott. A következő, 1816-os évet „nyár nélküli év" címmel jelölték, júniusban Európa-szerte havazott és nem volt termés.

1902-ben vulkánkitörés következtében az Antillák szigetén St. Pierre városát másodpercek alatt izzó, mérges gázokkal teli felhő lepte el, harmincezer ember halt meg. A poklot csupán egy bűnöző élte túl, aki egy ablak nélküli börtöncellában kuporgott.

Az Egyesült Államok északnyugati részén 1980-ban repült a levegőbe a Szent Ilona nevű vulkán csúcsa. A robbanás légnyomása körös-körül tízmillió hatalmas fát gyufaszálként roppantott össze...

A vulkánokat éppen ezért már az idők kezdetétől istenek lakóhelyének tartották. A görögök szerint vulkánok mélyében lakik Hephaisztosz, az isteni kovács, a Fülöp-szigetek lakossága a lávát és a tüzet a gyönyörűséges, lángoló hajú istennőnek, Pelének tulajdonította. Ptolemaiosz már a második évszázadban úgy vélte, hogy a Föld belsejében hatalmas tűz ég. A XVIII. század kutatói aztán összecsaptak: egyesek szerint minden földi kőzet vulkánkitörések eredménye, őket „plutonistának" csúfolták, mások arra esküdtek, hogy minden kőzet üledékes, tehát a tenger készítménye, ezek voltak a „neptunisták".

Tudjuk, hogy mindkét félnek igaza volt, ilyen s olyan kőzet egyaránt létezik.

A vulkánok energiája onnan ered, hogy a Föld belsejében radioaktív folyamatok következtében hő válik szabaddá s ez megolvasztja az anyagot. Az izzó folyam hatalmas „buborékokat" képez, amelyek a földkéreg hasadékain közel jutnak a felszínhez, a vulkánok alatt az úgynevezett magma-kamrában gyülekeznek. Amint azonban a folyékony anyag feljebb kerül, nyomáscsökkenés következik be s ezáltal gázok szabadulnak fel: vízgőz, kén-dioxid, különböző savak, szén-dioxid és mások, amelyek ismét csak fölfelé hajtják a magmát. A nyomás tovább csökken, a felszállás sebessége növekszik. Aztán eljutunk a kitörésig, amikor a magma előbukkan és kőzetdarabokat („lapilli), valamint nagyméretű köveket („vulkáni bombák") sodor magával, valamint a sokat emlegetett vulkáni hamut. Olyan az egész, mintha egy kellően le nem hűtött pezsgősüveget hirtelen kinyitunk... Az olvadt kőzet néha a kitörés után azonnal megdermed s így gázbuborékokat zár magába. Ez a habkő vagy tajtékkő, amely olyan könnyű, hogy kő létére fennmarad a vízen.

Attól függően, hogy milyen összetételű a magma, a vulkán veszélyesebb, vagy kevésbé az. A kevés vizet és kovasavat tartalmazó láva lassúbb, nyugodtabb folyású, szélesen és laposan terül el a kráter körül, mint a Hawaii szigetek vulkánja, a Mauna Loa. A nagyon magas víztartalom robbanást idéz elő. Különösen veszélyesek azok, amelyek magmája túl sok kovasavat tartalmaz, ezeknél újra meg újra eltömődik a kémény nyílása. Amikor aztán kellően megnövekszik odalent a nyomás, a dugót mindenestül kirepíti. Ha a dugó olyan nagy és szilárd, hogy nem mozdul, olyankor a kitörés más utat keres, vagy az egész hegyet felrobbantja, mint a Krakatau esetében történt.

Viszonylag ártalmatlanok a mélytengerek fenekén levő vulkánok, a víznyomás ugyanis benn tartja a gázokat a kőzetolvadékban, amely nyugodtan lefolyik kétoldalt.

A halott, örökre kialudt vulkán kizöldül, növényzet lepi el, az egykori kráterben tó képződik. A föld alatti forróság gyakran a mélyben átfolyó vizeket heviti, amelyek aztán ásványban gazdagon törnek elő a hegy oldalán vagy lábánál. Máskor gejzírként törnek magasba. A hegy évmilliók során pusztul, a lágyabb kőzeteket elhordja a szél és a víz, s az ősi vulkánból sokszor

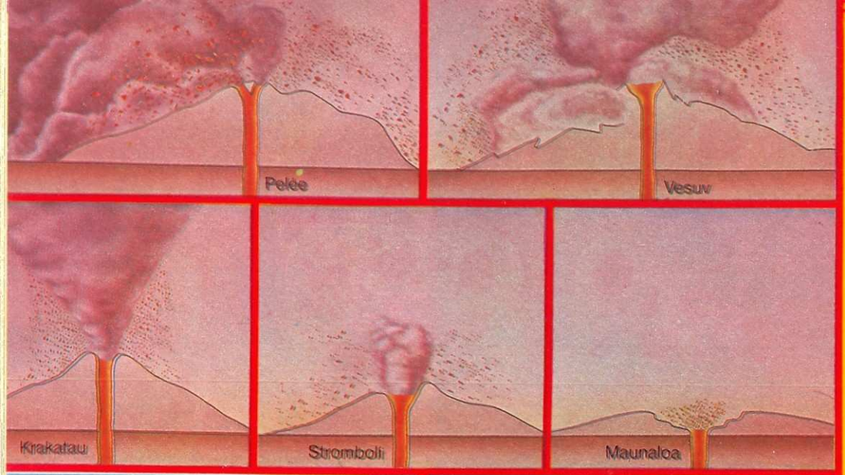

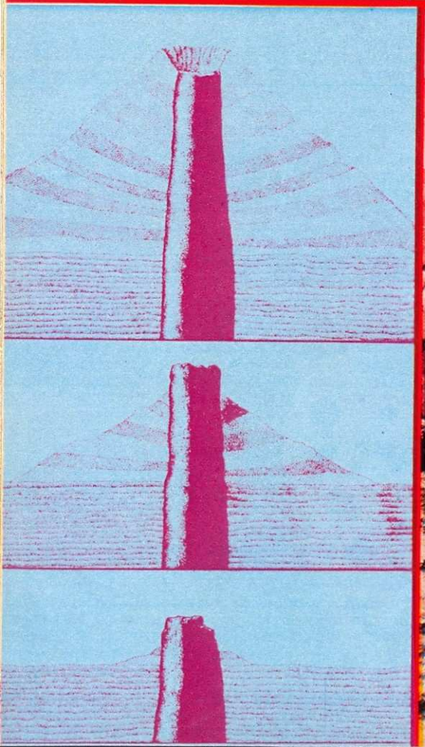

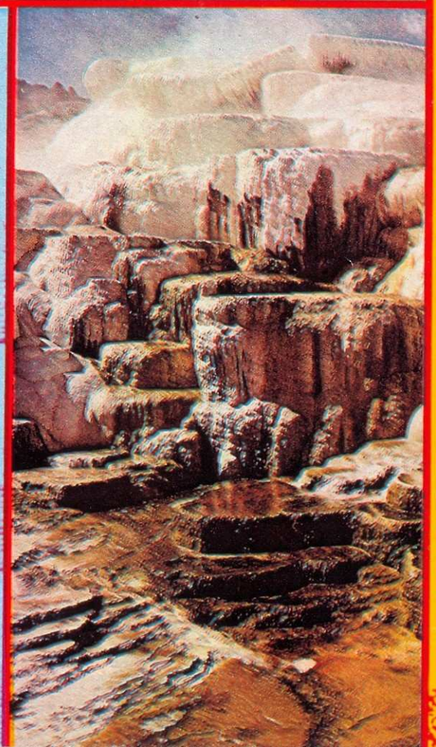

A Pelée-típusú vulkán sziklákkal teli mérges gázfelhőt lövell a magasba; hasonlóan működnek a Vezúv-típusúak is. Kiszámíthatatlan a Krakatau-típus, amelynél az egész hegy felrobbanhat. Szinte ártalmatlan a Stromboli-típus, amely állandóan morog és pipál, valamint a Mauna Loa-típus, amely hígan folyó lávát bocsát ki

csak a valamikori, kemény kőzetté szilárdult dugó marad meg.
Említettük, hogy többszáz éve folyik már vulkánkutatás... de csak azóta igazán eredményesen, amióta a lemeztektonika elméletét kidolgozták, a hatvanas években. A Föld felülete eszerint nagy, merev táblákból áll, némelyik tábla hátán földrészek vannak. A táblák izzó, folyékony kőzeten úsznak és lassan mozognak, elmozdulásuk évente néhány centiméter. Összetorlódnak, ütköznek, vagy távolodnak egymástól. Az óceáni és szárazföldi táblák összeütközése mentén vulkánsorozat keletkezik, de vulkánok jönnek létre akkor is, ha két óceáni tábla ütközik össze: így keletkezett az a körülbelül 50 ezer kilométer hosszúságú középóceáni gerinc, amely szinte az egész Földet körülfutja.
Pusztulást hordoznak...? Nem, a vulkánok elsősorban a jótékony hatásukkal vannak jelen a Föld életében, az emberiség életében. Ha a vulkáni hamu megülepszik, hamarosan (a „hamarosan" ezúttal nem egy emberi élet mértékével értendő!) termékeny, ásványi sókban gazdag talajjá változik. Akad jó néhány hely a világon (Új-Zéland és Izland), ahol a föld alatti hőt erőművekben hasznosítják. A vulkáni kitörések számos ércet is felszínre hoznak s tudjuk, hogy némelyik vulkanikus eredetű hegylánc, így például a dél-amerikai Andok, óriási ásványi tartalékokkal rendelkezik.
Néhány éve például az Alvin elnevezésű amerikai búvárhajó mélyen a tenger felszíne alatt a forróvizek kijáratainál buja növényzetet fedezett föl. Napfény el sem hatol odáig... ezek a növények anyagcseréjüket úgy bonyolítják, hogy a vízben oldott ként kötik meg. Nagy kéntartalmú iszapvulkánokban kezdetben baktériumokat is találtak más helyeken. Kialakult már olyan – még nem bizonyított – nézet is, hogy a földi élet nem a vízben, a tengerekben, hanem éppen a tűzokádók torkában keletkezett.
A vulkáni kitörés persze ettől függetlenül mindenkinek a pusztulást, a hamuval betemetett lakóházakat és a porrá égett áldozatokat juttatja eszébe. Túlságosan is hatalmas erők működnek a kitörésekben, semhogy emberi eszközökkel meggátolni, vagy befolyásolni tudnánk őket. És ahány vulkán, annyiféle. Ezeket a jellegzetességeket igyekeznek a kutatók felderíteni, hogy egy-egy terület lakosságának valóban mondhassák adott alkalommal: morog a föld, meneküljetek...

Vulkánhalál: a magma kihűl és megkeményedik, a szél és eső elhordja a lágy anyagból álló hegyet és marad a hajdani kemény kövezete (balra)

Folytatás a 10. oldalról

RÓMA ÉS A TÉRDEN ÁLLÓ OLVASÓ

Lapunknak népszerű levelezési rovata két éve működik már, ezúttal azonban olyan olvasói levelet kaptunk, amely szétfeszítené az Azt írja... kereteit. B. Á. budapesti olvasónk (név és cím a szerkesztőségben) levelét kevés rövidítéssel idézzük.
„Kedves Alfa!
Mostanában kezd az lenni a véleményem, hogy egyébként színes, érdekes és széles látókörű lapjuknak valamilyen okból igencsak ellenszenvesek szegény rómaiak...
...Ami igazán felháborított, az az »Egy vidám nép« című, etruszkos cikk, pontosabban ennek a rómaiakra vonatkozó mondatai voltak. Nagyon örülök, hogy az Alfában vannak kultúrtörténeti cikkek, az is tetszett, ahogy a cikk az etruszkokról beszélt. Megérdemlik az etruszkok. Viszont Róma is megérdemelné a neki járó tiszteletet. Gondoljanak bele, kit vádoltak: Rómát, az antikot, Aeneas leszármazottját, a világnak oly sokáig nemcsak leigázó, katonai urát, de kulturális, művészi központját is. Akik nem leigázták az ókor népeit, hanem mindent megtanultak tőlük...
Ők hagyták a középkoron keresztül ránk a kereszténységet, ők a sziklaszilárd catói erkölcsöket, ők tanították meg a reneszánsz és az újkor emberét gondolkodni, együtt élni tudománnyal, művészettel és szépséggel. Ők a nyelvet, mely nélkül igazi európai nyelv nincs is, Róma tanított beszélni, Róma élni: igazi édes-

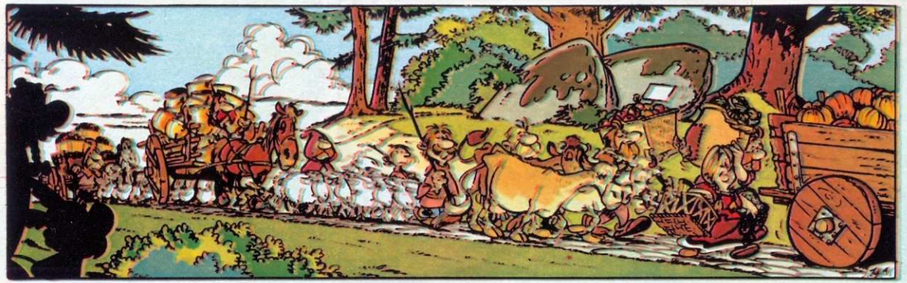

anyánk nekünk Róma...” A vádak annyira súlyosak, hogy álljunk meg és mielőtt tovább idéznénk a levelet, állapítsuk meg: Vádoltuk Rómát. Mivel vádoltuk? Azzal, hogy más népeket leigázott... ez pedig nem vélemény kérdése, ez tény. Tessék megnézni a Római Birodalom térképét, mondjuk a Kr. u. második században. Britanniától Júdeáig és a Duna-mentétől Észak-Afrikáig száz és száz nép... persze, mondhatjuk mai kifejezéssel, hogy nem leigázták, hanem „baráti segítséget nyújtottak”, a tényen ez nem változtat. Hogy emellett elvitték messzi tájakra a saját kultúrájukat is? Persze... s ahol a magukénál alacsonyabb rendű, kezdetlegesebb civilizációt találtak, ott fejlődést hozott a jelenlétük. De ahol nem...? Az igencsak magasrendű zsidó kultúránál például semmivel sem „több” a római, a zsidók nem is akarták mukkanás nélkül elfogadni a nyugati hódítók minden gondolatát. Ebből aztán (meg a függetlenség iránti vágyból) egymás után több forradalom lett, amelyet a rómaiak kegyetlenül, véresen, iszonyatosan letörtek, tízezreket öltek meg és más tízezreket hurcoltak rabságba.

De nézzük tovább, mit műveltünk még „igazi édesanyánk”, azaz Róma ellen:

„...Van egy mondat, mely félreértésekre adhat okot. Azt írják, hogy »a Pó-síkságon további tizenkét államocskát hoztak létre, egyebek között... Rómát.« Ez a mondat úgy hangzik, mintha Róma a Pó-síkságon volna. Persze, ez a legkisebb tévedés abban a hamis, rágalmaktól zsúfolt Róma-képben, amely abban alakul ki, aki mindent elhisz, amit az Alfában Rómáról írnak...”

Kedves B. Á., ez a tévedés! Ez a hibásan leírt mondat valóban tévedés, ez a hiba! Az idézett mondat valóban rossz, hiszen szó sincs arról, hogy Róma a Pó-síkságon volna! Ebben igaza van, maradéktalanul. Mitől hamis, rágalmaktól zsúfolt kép azonban a Róma-kép? (Már ugye, az a Róma-kép, amely azokban alakul ki, akik mindent elhisznek nekünk...)

Róma-képünk B. Á. budapesti olvasónk szerint azért hamis, mert katonaállamnak neveztük azt a Rómát, amely letörte, magába olvasztotta az etruszkokat, majd igyekezett eltörölni ennek a népnek az emlékét. Sajnáljuk, hogy ezt tette, de ha egyszer ezt tette, miért is ne írnánk le? Róma-képünk azért hamis, mert más cikkünkben fölemlegettük, miként dúlták-égették porrá a jeruzsálemi Szentélyt. Ez ugyancsak sajnálatos, de tény. Folytathatnánk a felsorolást, nem érdemes.

Hogy Róma nagyszerű közigazgatást hozott létre? Erről is írtunk. Hogy a római irodalom az európai irodalom egyik alapja? Erről is írtunk. A levél folytatása: „...Róma előtt, ha térdet nem is akarnak, fejet azonban mindenképpen hajtani kell. Azt hiszem, súlyos hibáikat úgy tehetnék jóvá, ha vagy levelem egy részletét, vagy egy Rómáról szóló, hosszabb, igaz, tiszta és tiszteletteljes cikket adnának közre. Akkor megint nagy örömmel olvasnám az önök kitűnő lapját. Köszönettel: B. Á.” Az utóirat így szól: „Arról pedig, hogy a fentiekben nincs igazam, semmi módon nem képesek meggyőzni. Quod scripsi, scripsi.”

Még szerencse, hogy a szerkesztőségben többen is vannak, akik egykori gimnáziumi latinleckékre emlékeznek, ezért azonnal megfejtették, hogy „quod scripsi, scripsi” annyit tesz: amit írtam, megírtam. (Ezt mondta Pilátus,

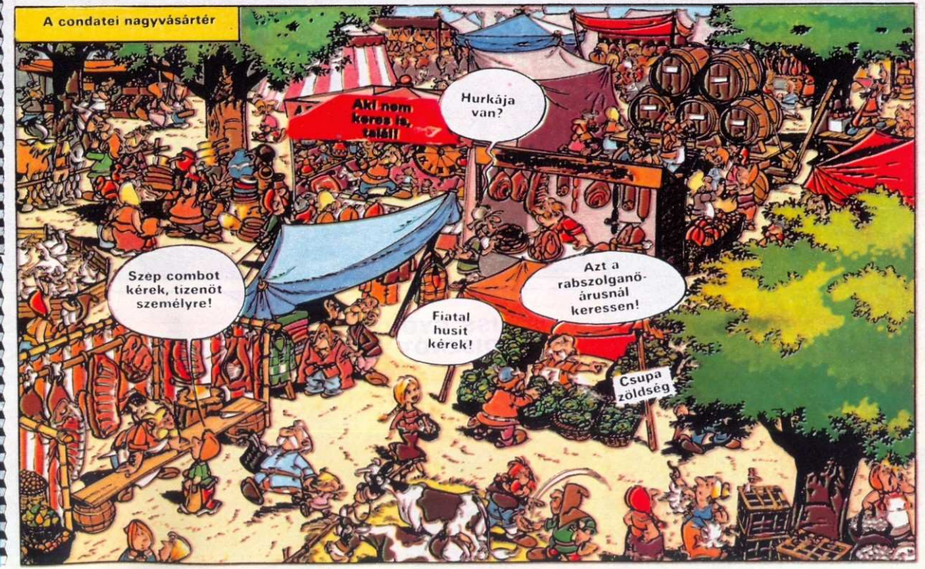

amikor arra akarták rávenni, hogy változtassa meg Jézus keresztjén a feliratot.)
Csakhogy a kategorikus kijelentés egy kissé elvette a kedvünket, mert aki úgy kezd vitázni, hogy eleve eldönti, egy tapodtat sem enged, az nem vitázik. Az csak kijelent, ahogyan királyok, főpapok, orákulumok szokták.
„Roma locuta, causa finita!" – mondja ugyancsak egy régi, latin mondás, vagyis Róma véleményt nyilvánított s ezzel az ügyet lezártuk. Persze, szép ez, csakhogy... ilyen kevés történelmi tudás birtokában, kedves B. Á. miért tartja önmagát „Rómának"?
Mert a történelmi tudáshoz az is hozzátartozik, hogy képesek legyünk megérteni: egy ország, egy nép, egy birodalom sokféle, sokszínű és a történelmi tényeknek többféle vonatkozása van. Az igazság ugyanis az, hogy Róma (az ókori Róma) hódító és kultúrközpont, másokkal szemben jogtipró és bitorló, ugyanakkor az európai jogrend egyik legalapvetőbb része éppen a római jog. Számos kis nép kultúráját elpusztította, ugyanakkor szinte egész Európába széthordta a saját, igen magas szintű kultúráját... mindezt együtt. A történelemben sincs fekete és fehér külön-külön, csak a kettő egyszerre...

Folytatjuk

A 13. oldal folytatása

ró törmelékekkel táplálkoznak, de vannak olyanok is, amelyek a még náluk is kisebb vízi élőlényeket, például egysejtűeket, baktériumokat, más férgeket vagy izeltlábúakat fogyasztanak. Több fajuk pedig az apró algákat vadássza szívesen. A kerekesférgeknek mintegy 1800 faját ismerjük. A világ szinte minden részén elterjedt állatok főleg az édesvizeket kedvelik, de olyan fajta is van, amely a folyók tengeri torkolatánál lévő félig sós, úgynevezett brakvizekben él. Megtalálhatjuk még a barlangi vizekben, sőt a meleg forrásokban is a kis állatokat. Rendkívüli ellenálló képességüket mutatja, hogy mostoha körülmények között spóraszerű tartós petéket képeznek, amelyekkel átvészelik például a száraz időszakot. Ilyen tartós petéket ti is szedhettek, az ereszcsatorna porából, a tavak körül, a kiszáradt pocsolyák körül a porból. Ha víz éri ezeket a petéket, hamar életre kelnek.
A kerekesférgek a legkisebb soksejtű élőlényekhez tartoznak. A nagyobbak is alig látszanak szabad szemmel. Szervezetük rendkívül egyszerű felépítésű, általában egy átlátszó vagy áttetsző páncél vagy köpeny belsejében látszanak a belső szervek, mint például a horgas férgecske itt látható képén (520-szoros nagyítás). Az élénkpiros szem fölött látható koszorú, az a bizonyos gyorsan pörgő csillókoszorú, amely a mozgó állatka esetében kereknek látszik. Az apróság lelógó, kétujjú lábával segíti magát a mozgásban.
Testalkatuk rendkívül változatos formájú lehet. Általában összefüggés van a testalkat és az életmód között. A planktonban lebegő kerekesférgek általában kör vagy urna alakúak, azok pedig, amelyek algákra telepedve élősködnek, inkább hosszúkásak.
Jól mutatja ezt másik képünk, ezen három tegzesférget látunk. A Filinia nevű tegzesféreg, amely felül helyezkedik el, a lebegő plankton lakója, testén serték, függelékek helyezkednek el, mozgását segítik elő. Az, ami az állat fejének látszik, egy pete. A hosszúkás alakú Floscularia nevű tegzesféreg nősténye helytülő életmódot folytat, és telepekben él, s csak hímje úszik szabadon. A szinte teljesen kerek teknősférgecske kisebb pocsolyákban él.

VÍZTISZTÍTÓ APRÓSÁGOK

A kerekesférgek legelképesztőbb tulajdonsága, hogy szélsőséges körülmények között is fennmaradnak. Különleges szaporodási módjuk is ezt segíti elő. James Murray biológus a század elején az Antarktiszon gyűjtött kiszáradt kerekesférgeket, amelyek jóval később magukhoz tértek, amikor nedvesség érte őket, más fajok pedig kifagyasztás után keltek életre. Legtöbb fajuk szűznemzéssel szaporodik, ami azt jelenti, hogy egymás után csak nősténygenerációk élnek. De ha az élelem kevés, vagy a hőmérséklet csökken, akkor néhány rövid életű hímnek is életet adnak, ezek aztán megtermékenyítik a petéket. A tartós peték pedig mostoha körülmények között hosszú ideig is megtartják életképességüket. Egy petét hordozó házasférgecskét láthatunk a következő képen, ahol az állatka köpenyének alsó részén láthatjuk a petét. A pete később ki fog préselődni a szülői testből. Az átlátszó hártyán belül látszik a bekebelezett törmelék is, valamint a kettős csillókoszorú a férgecske fején, ami kettős pörgő kereknek látszik a mikroszkóp lencséje alatt.

S egy gondolattal térjünk vissza ahhoz, hogy a kerekesférgek milyen szerepet játszanak a vizek tisztításában. A vizekben lévő különleges szerves törmelékeket, bomló anyagokat fogyasztják, ezzel már önmagában is víztisztító szerepük van. De legalább ilyen fontos, hogy különféle algákat is fogyasztanak, sőt némelyek kifejezetten algákon élősködnek. Akkor, amikor egy vízfolyást vagy tavat súlyos szerves szennyezés ér, rövid időn belül elszaporodnak az algák, súlyos folyamatokat indítanak be a vizek életében. Elfogyasztják vagy csökkentik a vizek oxigéntartalmát, elindítják a mocsarasodási folyamatokat, ha az algák mennyiségét nem csökkenti valami. A kerekesférgek egy része viszont algákkal táplálkozik, s így igyekszik a megbomlott egyensúlyt helyreállítani. Természetesen vannak algákkal táplálkozó apró rákok és halak is, de ezek általában érzékenyebben reagálnak a környezetükben bekövetkező negatív folyamatokra. (Ilyen súlyos szervesanyag-terhelés következhet be például akkor, ha egy víztározót építenek, és az elárasztott területen a földben maradt fagyökér azonnal elkezd bomlani. Ez a folyamat be is következett Kiskörénél, sokkal nagyobb mértékben pedig a Dunakiliti tározónál is várható.)

A kerekesférgeknek még egy fontos szerepük van. Mivel a plankton összetevői és az elhullott állatok teste az aljzaton ülepszik le, mindkét formájukban fontos haltáplálékként van szerepük. Különösen a halivadékok táplálásához fontos a planktoni kerekesféreg-populáció. A kis láthatatlan férgek tehát fontos szerepet játszanak a természet folyamataiban, hagyjuk őket dolgozni! Hátha ismét fürödhetünk – majd egyszer – a Balaton átlátszó vizében.

HA RENG A FÖLD...

akkor sem történhet semmi a Kessock-híddal, amely Nagy-Britannia második legnagyobb hídja, s egyben az első, amelyet földrengésbiztosnak terveztek. Mivel pedig a híd a széljárta Észak-Skóciában áll, a tervezőknek számításba kellett venniük a szél erejét és hatásait is. Ehhez az autó- és repülőgép-tervezéshez használatos szélkamrát hívták segítségül.

PILÓTA TOLÓSZÉKBEN

Nem kisebb bravúrra vállalkozik Philip Scott (ejtsd: filip skat), mint ennek a kis turbójetnek, vagyis üzemanyag-visszaszívásos sugárhajtóművel felszerelt repülőgépnek a vezetésére. Scott úr 85 százalékos rokkant, ez azt jelenti, hogy bénák a lábai, törzsének izmait és kezeit is nagyon nehezen tudja használni. De amire nem képes az emberi izomzat, azt megoldja az ész, amelynek parancsait érzékeny számítógépek hajtják végre. Philip Scott a pilótafülkében ismét teljes értékű embernek érezheti magát.

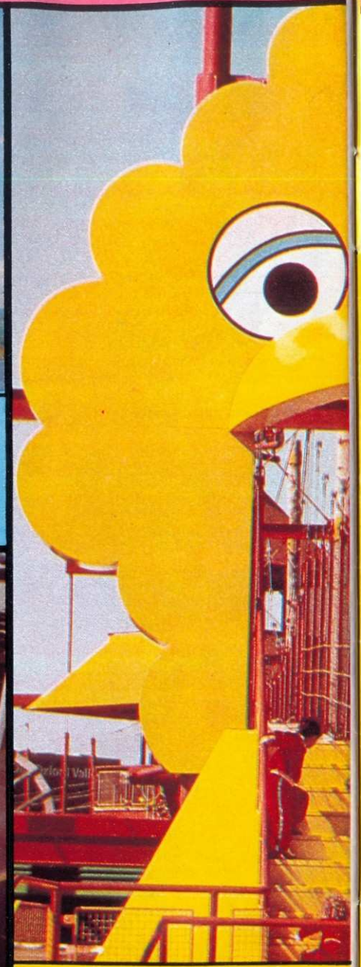

JÁTSZVA

Ezt a kicsit megkopott szólást töltötték meg ismét igazi élettel az amerikai Szezám Park megalkotói. A tudományos vidámparkban játszva,

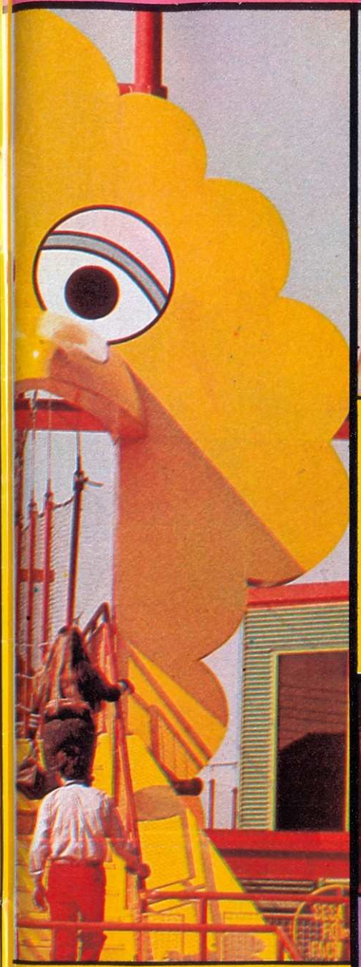

TANULNI

olykor a „saját bőrén" kitapasztalhatja a természet törvényeit, amelyek ezután úgy tárulnak föl előtte, mint Ali babának Szezám barlangja.

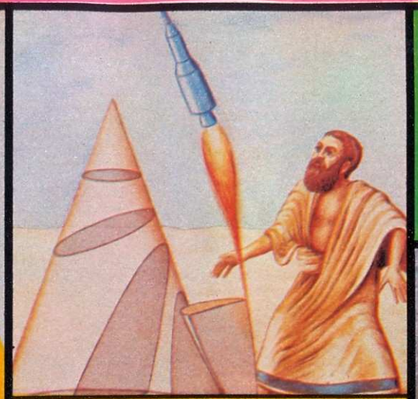

PARABOLA

Amióta tüzérség van a világon, sokat foglalkoznak ezzel a görbével, amióta pedig ürhajózás, azóta még többet. Ha azonban azt a meghatározást halljuk, hogy a parabola akkor jön létre, amikor egy kúpot annak tengelyével kis szöget bezáró síkkal metszünk, sokunknak legfőljebb izzadság üt ki a halántékán, de nem tudjuk elképzelni, milyen is az az egész. Először minderre Apollóniosz görög matematikus jött rá. Csupán az kétséges, hogy miután rájött, valóban felröppent-e az orra előtt egy rakéta?

LÁMPÁK, KANDELÁBEREK

Modern és energiatakarékos világítástechnika keveredik a legszebb múlt századi hagyományokkal ezekben a gusztusos gömblámpákban. Az egyébként is hagyománytisztelő Anglia kicsit megkésve, jó pár évvel a többi európai ország – köztük Magyarország – után jött rá: a modern célszerűségtől megcsömörlött mai ember vágyik a régire, ami magán hordozza a kézi munka jegyeit... még akkor is, ha ez a kézi munka csak utánzat, hiszen robotok „kezei" végzik.

mini alfa

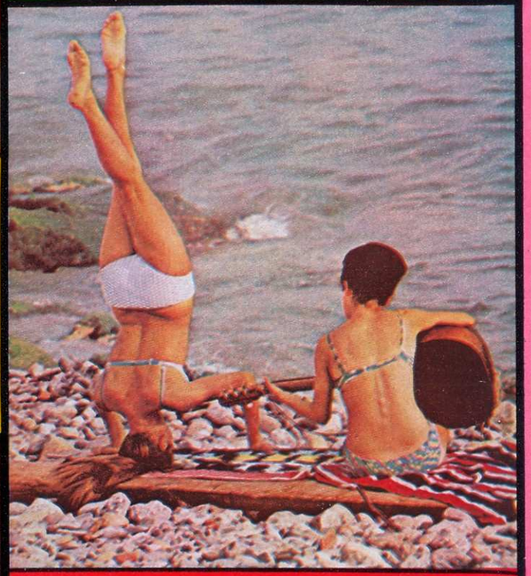

FEJENÁLLÁS GITÁRSZÓRA

Nyár, víz, tengerpart, lágy gitárszó... erre mondja a kifinomult ítész (ahogyan egykor magyarul a kritikust nevezték), hogy „micsoda giccs". És mit mond erre az, aki mindezeket külön-külön s együtt élvezi? Na és...

„Nemzedékek születnek és halnak anélkül, hogy őseik történetének, a magyar föld múltjának nevezetes fordulatairól és e múlt legnagyobb hatású formálóiról méltó és részletes ismeretük volna...”
(Szekfű Gyula)

Ebben a válságos, minden oldalról bukással fenyegető helyzetben mutatkozott meg igazán a barát nagysága. Biztos bukását most még meg tudta akadályozni. A Portára követet küldött, hogy eljárását igazolja. Mahmud csauszt, a hozzá küldött török követet megnyerte ügyének. A fegyverrel ellene támadó Petrovics Pétert megfékezte. Izabellát, aki Gyulafehérvárba zárkózott, ostrom alá vette s békére kényszerítette. A királynéval megíratta a budai pasának, hogy helyreállt közöttük az egyetértés, hívja vissza csapatait. Közben azonban I. Ferdinándhoz fordult, kérve, hogy vegye át Erdély védelmét. A dolgot azért is sürgette, mert „ő maga öreg és beteges, ennyi ellenséggel már nem tud szembeszállni”.
Ferdinánd ekkor valóban elhatározta, hogy végrehajtja a váradi békét, visszaszerzi Erdélyt: sereget szervezett s kinevezte a főparancsnokot, Gian Battista Castaldo (ejtsd: dzsán báttiszta kasztáldó) személyében. Közben azonban Erdélyben megint változott a helyzet. Márciusban üzenet érkezett a Portáról, hogy a szultán évi ötvenezer arany adó és Becse várának átengedése fejében János Zsigmondra ruházza „a dunántúli területet és a Duna–Tisza közének felét”, sőt a királyfit meg is koronáztatja. Izabella rögtön kapott az ajánlaton, és megint szembeszegült a Ferdinánddal való kiegyezés gondolatával. Fráter György azonnal Erdélybe sietett. Erős kézzel rendet teremtett és lemondatta a szeszélyes Izabellát. Augusztus 6-án a királyné, fiával és híveinek kis csoportjával, elhagyta Erdélyt. A kolozsvári országgyűlés jóváhagyta lemondását, s a rendek hűséget fogadtak Ferdinándnak. Erdély s a tiszai részek ismét egyesültek a magyar királysággal.

„SZAVAIDBAN NINCS HAZUGSÁG...”

A török azonban, amint ez várható volt, nem hagyta jóvá Erdély átengedését. Augusztus elején a török had már Belgrádnál állott. Fráter György ekkor régi politikájával: ajándékok küldésével, a valódi helyzet félremagyarázásával próbált időt nyerni Ferdinánd seregének megérkezéséig.
A vakmerő játszma nem indult rosszul. Levelet írt György barát a beglerbégnek, amelyben azt hangoztatta, hogy ő hű a szultánhoz. Lippa és Solymos, amelyekben most Habsburg-párti csapatok vannak, az áruló Petrovics Péter kezében voltak. A királyfi pedig „nem ment idegen földre, hanem Kassára, saját városába, mert még életemben kívántam neki feleséget adni, s nem találtam hozzá méltóbbat a római király leányánál... a királyfi azért ment Kassára, hogy vele összekeljen. Én pedig itt maradtam, hogy országának gondját viseljem...”
Ilyenféle levelet írt Sztambulba is. Értékes ajándékok kíséretében elküldte a szokott évi adót is a Portára. Török leveleit másolatban eljuttatta I. Ferdinándnak, megmutatta Castaldónak is. Segítségért fordult a pápához, a császárhoz, Ferdinándtól újabb csapatokat kért, Castaldo csapatainak zsoldját a saját pénzéből fizette ki.
Egyelőre úgy tűnt, sikerült időt nyernie. Levele teljes hitelre talált a beglerbégnél, aki így válaszolt: „Arcod szeplőtelennek találtatott a hatalmas császár előtt... mivelhogy az adót a Fényes Portára megküldötted és szavaidban nincs hazugság. Amit tudatlanságunkban írtunk volt, bocsássa meg nekünk uraságod.”

BESSENYE FRÁTER IR.

A MEGOLDÁS: GYILOK

Fráter György ebben megnyugodhatott, de praktikái és cselfogásai a diplomáciai képesség nélküli Castaldót és a vele lévő magyar urakat egyre inkább bizalmatlanná tették. Castaldo aggodalma nőttön nőtt, s Bécsbe küldött levelében már azt kérdezte: mit tegyen, ha a barát valami gonosz dologban töri a fejét? A király válaszában felhatalmazta a zsoldost, hogy ha szükségesnek tartja, tegye el az útból Fráter Györgyöt. „Azzal, amit teszel, a mi akaratunkat fogod végrehajtani” – írta.
Az Erdélybe küldött segédhad parancsnoka, Sforza Pallavicini tábornok még kevésbé értette meg a barátot, mint Castaldo. Őszintén megírta a királynak, hogy a barát „természetének és jellemének kiismerésére az emberinél mélyebb értelem sem elegendő”.
Fráter György halálos ítéletét tehát már meghozták, végrehajtása bármikor megtörténhetett. Nem lehetetlen, hogy ő, aki belelátott az emberek lelkébe, megérezte, mi vár rá, s ezért volt komor, levert. Szomorú maradt akkor is, amikor hírt kapott, hogy esztergomi érsekké s bíbornokká nevezték ki.
Eközben újabb rémhírek is szárnyra kaptak. Azt beszélték, hogy a barát a december 21-re összehívott országgyűlésen a királyi hadat és vezéreit leöletni szándékozik. Mindez gyors tettre sarkallta Castaldót és Pallavicinit. Elhatározták, hogy „a barátot saját kastélyában, Alvincen ölik meg”.
A kortárs történetíró, Forgách Ferenc az orvgyilkosságot így beszéli el (mindez 1551. december 17-én, korán reggel történt): Castaldo Fráter Györgyhöz „Marco Antonio nevű titkárát valamivel előbb küldi be, hogy adja át elolvasásra a levelet, majd olvasás közben szúrja le; ő majd a többiekkel idejében ott terem.

FEJEDELMEK KÖVETIK...

Marco Antonio az utasítást a parancs szerint végre is hajtja; azon nyomban beront ő is Sforza Pallavicinivel és Mercadóval, és Györgyöt két puskagolyóval és hatvanöt szúrással leterítik...”

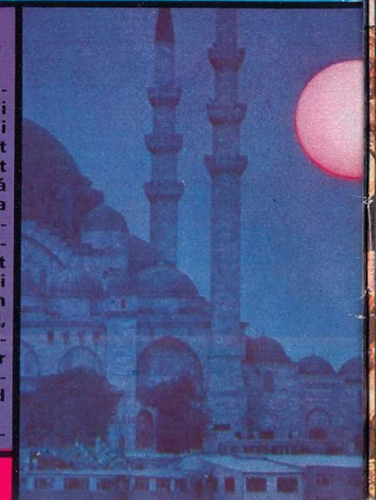

I. JÓZSEF GYÖRGY ÉSZ

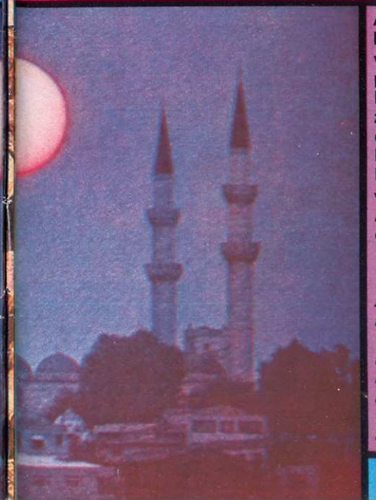

A már előbb felvonultatott katonasággal elfoglalták a várat, széthurcolták és felprédálták amit csak találtak. Mercado, hogy valami nevezetes dolgot hajtson végre és férfias bátorságát megfelelő jellel bizonyítsa, a barát letépett jobb fülét váltott lovakkal elvitte Ferdinándnak. Az is lehet, hogy erre parancsa volt...

Az egykori birodalom egykori fővárosa... Telihold Isztambul fölött, amelyet olyan nem szívesen látogattak eleink, hiszen a város a terjeszkedő félhold városa volt. Isztambul holdfényben, ma: már nyugodt látványosság...

A holttest hetven napig feküdt temetetlen. 1552. február 25-én vitték Gyulafehérvárra, ahol a Szent Mihály templomban temették el. Sírkövére ezt írták: Omnibus moriendum est, vagyis mindenkinek meg kell halnia.
Valóban istenkísértés volt a barát elképzelése, hogy visszaállítsa az ország egységét? Megsejtette vajon ő is, hogy lehetetlent próbál? El kell ismernünk: emberfölötti akarattal mozgósított minden rendelkezésre álló erőt, hogy óhajtott célját megvalósítsa. De nem tudott bizalmat szerezni sem önmaga iránt, sem a megoldás iránt, amelyre életét tette föl. Ezért torkollott tragédiába kísérlete. De ennek a kísérletnek méltó folytatóivá válnak majd az erdélyi fejedelmek.

FERDINÁND

Az első volt ilyen néven a magyar trónon. Spanyolországban született 1503 márciusában, és Bécsben halt meg 1564. július 25-én. Elég sokféle koronát viselt: 1526-ban Magyarország és Csehország királya lett, 1556-tól pedig német-római császár is. Hogyan lett Ausztria főhercegéből magyar király? Feleségül vette Annát, a magyar II. Ulászló (Dobzse László) leányát, és a két dinasztia, a Habsburgok és a Jagellók szerződést kötöttek: amennyiben a Jagelló-házi magyar király fiú utód nélkül hal meg, úgy Ferdinándé a magyar korona. Ez így is történt, hiszen Lajos király a mohácsi mezőn 1526. augusztus 29-én meghalt, örökös nélkül, s még ugyanennek az évnek decemberében a magyar urak egy része – éppen az említett szerződés alapján – királlyá választotta Szapolyai Jánossal szemben. A két ellenkirály dolgairól Fráter Györgyről szóló cikkünk első részében volt szó. Ferdinánd nem tudta Magyarországról kiszorítani a törököt, de azokon a területeken, amelyeken befolyását érvényesíthette, újjászervezte a közigazgatást, azaz megvetette a Habsburg uralom alapjait...

IZABELLA

Az egykori magyar királyné Varsóban született 1519-ben. Apja a Jagelló-ház leghosszabb életű uralkodója, Zsigmond volt, akit a lengyel történetírás máig Öreg Zsigmond néven emleget. A korabeli leírások szerint szép nő volt, egyes leírások szerint pedig igen mozgalmas természetű is. Húszévesen, 1539-ben lett Szapolyai János magyar király felesége. Szapolyai ezzel a „lengyel vonallal” is a bécsi Ferdinánd elleni biztosítékra kívánt szert tenni. Miután a király meghalt, fia, a csecsemő János Zsigmond gyámjaként Izabella, valamint Fráter György, Petrovics Péter és Török Bálint kormányozzák az országot. Buda bevétele után szultáni utasításra előbb Lippára, majd Gyulafehérvárra költözik. Amikor György barát lemondatta, Izabella és fia Lengyelországba távozott. A barát halála után visszahívták, és Izabella 1556 októberében bevonult Kolozsvárra, fia nevében uralkodott. Gyulafehérvárott halt meg 1559. szeptember 15-én. Állhatatlannak és hisztérikusnak írják le kortársai, ilyennek ábrázolja őt híres könyvében, a Fráter Györgyben Jókai Mór is.

alfa

ORRSZARVÚ-SORS